

Чи хрестили Закарпаття Кирило і Мефодій? **Стор. 2**

Жінки в житті Ісуса **Стор. 4**

Травень – місяць Матері Божої **Стор. 5**

Короткі **Стор. 5**

Думи мої... 150 років сьогодні нашому Стефанику **Стор. 8**

42 дні свободи у Кенгірському концтаборі **Стор. 9**

Святі Кирило й Методій – слов'янські апостоли **Стор. 11**

Для чого нам спокуси? **Стор. 12**

Інтерв'ю з Іваном Малковичем **Стор. 13**

Ступити на дорогу братерства (15) **Стор. 18**

Юрій Шевельов (фрагменти спогадів) **Стор. 20**

ГЛАВА УГКЦ У БИКІВНІ

У неділю, 16 травня 2021 року, у день вшанування пам'яті жертв політичних репресій в Україні, Блаженніший Святослав, Отець і Глава УГКЦ, звершив у Биківні, що біля Києва, заупокійну молитву за сотні тисяч невинно вбитих осіб. У поминальному богослужінні взяли участь: владика Богдан Данило, священники, монахині, семінаристи. Молитва відбулася біля меморіального комплексу «Биківнянські могили», де, за словами Глави Церкви, можна хоча б частково усвідомити масштаб тих жертв, яких тоталітарна радянська машина позбавила права на життя.

У своєму слові Блаженніший Святослав наголосив на важливості пам'ятати про жертв політичних репресій і відкривати правду про жорстокі злочини радянського режиму. Така пам'ять і правда є, на його переконання, життєдайною і визвольною.

«Правду про злочини нацистського режиму світ свого часу пізнав, коли побачив концтабори в центральній і західній Європі, коли очам сучасного людства відкрилися жахливі сцени ровів

із масовими похованнями. Нацистський режим був справедливо засуджений. Натомість жертв комуністичного терору ніхто належно не вшанував, повністю не дослідив. Масштаби цього злочину світ ще не побачив. Тому ця ідеологія донині продовжує вбивати», – зазначив Глава УГКЦ.

Блаженніший Святослав поділився свідченням полоненого українського солдата, який під час однієї з останніх акцій обміну полоненими висловив переконання, що все те, що діється сьогодні на Донбасі, є наслідком того, що комунізм не був засуджений, розвінчаний, а злочинці не були покарані.

«Не було покаяння за гріх комунізму, тому ми сьогодні тут», – ствердив Предстоятель. «Ми не хочемо нікого звинувачувати. Ми молимося і пам'ятаємо, – сказав Блаженніший і додав: — Тих, які тут поховані, ніхто не відспівував, за ними не лунали церковні дзвони, над їхніми могилами не було церковного співу. Ми сьогодні прийшли сюди, щоб на їхніх могилах заспівати їм: Христос воскрес із мертвих, смертю смерть подолав».

За його словами, необхідно пам'ятати про ці злочини для того, щоб вони ніколи більше не повторилися. «Ми бачимо, як багато сьогодні є тих, які хочуть відродити подібні системи, як знову брязкає зброя, як багато є тих, які прославляють вбивць. Хоч би під якими кольорами вони приходили

в Україну, результат їхнього режиму видно сьогодні на цвинтарях, на таких масових братських могилах», – сказав Блаженніший Святослав.

”

Жертв комуністичного терору ніхто належно не вшанував, повністю не дослідив. Масштаби цього злочину світ ще не побачив. Тому ця ідеологія донині продовжує вбивати.

«Нехай Господь упокоїть душі невинно вбитих слуг своїх! Нехай вони у Його обіймах знайдуть свій вічний спочинок, а пам'ять про них нехай буде життєдайним запобіжником! Бо доки ми пам'ятаємо про ці злочини, є надія, що вони не повторяться. Як тільки ми про них забудемо, це марево, той привид тоталітаризму знову почне стукати до наших домівок уночі, до наших сердець, до наших сумління», – зазначив Глава УГКЦ.

Предстоятель подякував дослідникам поховань жертв сталінських репресій, представникам меморіального комплексу і розповів про вражаючі результати досліджень. «Тут, на цьому місці, дехто стверджує, було поховано близько ста тисяч людей. Коли ми бачимо ті речі, які знаходять, дивуємося, як швидко працювала ця машина. Я пригадую, як у кишені одного з похованих було знайдено бронзову печатку державних органів радянської влади.

Як швидко, навіть не шукаючи вмісту кишень, людину було позбавлено життя. І останній спочинок вона знайшла тут», – розповів Блаженніший Святослав.

Національний історико-меморіальний заповідник «Биківнянські могили» – заповідник національного значення, найбільше в Україні місце поховання жертв масових політичних репресій 1937–1941 років. Розташований у Дніпровському районі міста Києва, за 1,5 км від колишнього селища Биківня. Територія «Биківнянських могил» становить майже 239 га і є найбільшим в Україні місцем поховання жертв сталінських репресій.

Департамент інформації УГКЦ.
Світлина Олександра Савранського

ХГ

ЧИ ХРЕСТИЛИ ЗАКАРПАТТЯ КИРИЛО І МЕФОДІЙ?

Одним із наріжних каменів закарпатського сепаратизму є міф, що закарпатці – перші християни в Україні. Мовляв, тутешні русинів хрестили у IX столітті ще святі Кирило і Мефодій, а це значить, що «тутешняки» у своїй історичній величі вищі за Київську державу (Україну-Русь), яку хрестив князь Володимир на століття пізніше.

Цю думку активно пропагують певні місцеві церковні кола, зокрема, засуджений за сепаратизм Дмитрій Сидор, настоятель православного собору в Ужгороді Московського патріархату. Не відстають і деякі пропагандисти з Мукачівської греко-католицької єпархії. Що ж, як нема власної героїчної історії, то хоч церковною давністю похвалимося.

Однак міф тому й називають міфом, що підтвердити його неможливо. Це як доводити реальність казок. Але якщо оперувати відомими науці фактами, то історики вельми скептично оцінюють таку міфотворчість. Наведемо думки двох дослідників, опубліковані за часів Чехословаччини міжвоєнного періоду, якій була б навіть на руку ідея про спільне хрещення Великомо-

равського князівства і Закарпаття, яке розташоване східніше. Проте істина для авторів виявилася вищою за політичну доцільність.

«ОДНОЧАСНОГО НАВЕРНЕННЯ ДО ХРИСТІЯНСТВА НА ЗАКАРПАТТІ НЕ БУЛО»

Вчений-славист
Олексій Петров (1859–1932).
Автор праці «Завдання
карпаторуської історіографії»

Професор богослов'я, найбільший російський дослідник Закарпаття Олексій Петров у своїй праці «Завдання карпаторуської історіографії», яку опублікував на еміграції в Празі у 1930 році, зокрема, писав: «Немає ніяких не тільки слідів, але й натяків на одночасне масове заселення руського народу за Карпатами. Очевидно, цей процес проходив непомітно, протягом віків просочувався сюди руський елемент з-за карпатського хребта.

Питання тільки в тому – коли цей процес розпочався? Тут бачимо різке різноголосся двох напрямків. За одним, початок заселення руськими слід віднести до 7–8 століть; за іншим, руська стихія могла проникнути за Карпати не раніше 12–13 століть. Причина різноголосся, по-моєму, лежить тільки у формальному непорозумінні.

"Руське" ім'я і в Київській "руській" державі повільно і пізно поширилось у народних масах. Таким чином, справді, раніше 12-го століття і то, радше, в його кінці, "руських" не могло бути за Карпатами. (Крім військових поселень в різних частинах Угрії, колоній із осіб вищого класу – княжих дружинників). Але "східні слов'яни" – під різними іменами – безперечно могли проникати й проникали за карпатський хребет набагато раніше – можливо, ще в 7–8 столітті. Пізніше ці "східні слов'яни" або розчинилися серед інших народів, або злилися зі своїми співплемінниками, що приходили в Угрію вже під іменем "руських".

” Бажання будь-якими способами заперечити спільність з Україною, в тому числі й церковної традиції, виглядає політичною самоціллю, в якій здоровий глузд є зайвим.

Необхідно тільки пам'ятати про історичну перспективу: не можна переносити густоту заселення карпаторуської території нині і в XVII–XIX століттях – на декілька віків раніше. "Східнослов'янська" і "руська" колонізація була вельми рідкісною і на підгір'ях, і в долинах рік. Самі ж лісисті гори довго, до 13–14 століття, залишалися майже незаселеними – крім нечисленного, головним чином, пастушого кочового обивательства. Не слід забувати і про існування широкої незаселеної смуги поміж "засіками" з одного боку Угрії, а з іншої – Польщі і Галичини».

ПЕРЕЙДЕМО ДО ІНШОГО ПИТАННЯ – ПРО ПОЧАТКИ ХРИСТІЯНСТВА У КАРПАТОРОСІВ

«І зовнішній облік території Карпат, і поступовість її колонізації "східнослов'янським" і "руським" елементом, і малолюдність населення вже самі по собі виключають питання про початки християнства на Карпатській Русі. Не можна його пов'язувати з сумнівними Паннонськими єпископствами, само собою зрозуміло, але не можна його відносити і до часів святого Мефодія – не кажучи вже про відсутність бодай якихось доказів. Такого, приблизно одночасного навернення в християнство руського народу Закарпаття не було.

"Східні слов'яни" приходили туди ще язичниками і потроху піддавалися впливу своїх сусідів-християн. "Руські" приносили із собою з-за Карпат "руську" православну віру, а, можливо, і руське духовенство. Про яку-небудь ієрархію, центр якої лежав би на території Карпатської Русі, нема ніяких відомостей до кінця 15 століття».

«ЄПІСКОПСТВО МУКАЧІВСЬКЕ ЗАСНОВАНЕ БЛИЗЬКО 1400 РОКУ»

Думки православного Олексія Петрова підтверджує інший дослідник, який до того ж був місцевим греко-католицьким священником, Іриней Кондратович. В «Історії Підкарпатської Русі для народу», яка вийшла в Ужгороді у 1924 році, отець Іриней Кондратович стверджував наступне: «Заснування мукачівського монастиря сягає давніх часів, але неможливо його віднести до часів Кирила і Мефодія. Не було тут населення, не було духовенства, а тому й не могло бути єпископства.

Іриней Кондратович (1881–1957) – український греко-католицький священник, історик, письменник, журналіст, культурний і церковний діяч

Широке заселення по наших горах почалося лише в XIV і XV століттях. Побожний русин, який сюди приходив, біля своєї колиби і хати закладав місце і маленькій церкві. На заході на Спишу вже в XIV столітті були руські парохії і церкви: в Якуб'янах (1322), в Яремині (1329), в Липнику (1338) і в Порачі (1420). А на сході дерев'яні церкви були в Шаркаді і Макарії (1418), в Бедевлі (1435) і в Углі (1479).

Коли дерев'яні церкви готові були, в кінці XIV століття прийшли перші духівники, яких називали «батьками». Не були це вчені, освічені люди, але такі прості кріпаки, як і їхні вірники. Знали святу службу відспівати, хрестити, похорон відправити, але у вірі мало розуміли. Ще й у пізніших часах знайшлися і такі "батьки", котрі не тільки писати, але й точно молитви не знали, не дивно, що латинське духовенство їх ненавиділо.

Біле і чорне духовенство почало переселятися з Галичини на Підкарпаття і тоді заснувалися наші перші монастирі – Грушівський і Мукачівський. Єпископство мукачівське було засноване близько 1400 року, в часи Владислава I. До заснування Мукачівського єпископства Підкарпатська Русь церковно належала до Перемиської руської єпархії. Єпископи мукачівські до 1711 року були здебільшого галицького походження».

Себто, найдавніше зафіксована тутешня традиція східного православ'я є давньоруського, київського походження. Навмисно цитуємо думки дослідників до-радянського часу, аби зняти можливі звинувачення в «комуністичній» чи «українізаторській» концепції. За сотню років історична наука пішла далеко вперед, але доказів того, що святі Кирило і Мефодій хрестили Закарпаття, так і не знайдено. Навпаки, археологи відкопують на теренах нашого краю не руїни тисячолітніх храмів, а поховання з трупопаленнями, що свідчить, що тутешні мешканці не тільки кирило-мефодіївського періоду, а й кілька століть пізніше були язичниками.

Бажання будь-якими способами заперечити спільність з Україною, в тому числі й церковної традиції, виглядає політичною самоціллю, в якій здоровий глузд є зайвим. А поміж тим у греко-католицьких церквах

Сербії, зведених переселенцями із Закарпаття в минулих часах, досі можна побачити чудові настінні розписи та ікони князя Володимира та княгині Ольги, які хрестили Україну-Русь. Тут пам'ятають про спільність джерел давньоруського християнства, на відміну від, скажімо, того ж Московського патріархату в Ужгороді, який, устами отця Сидора заперечує власну історичну традицію на Закарпатті. На жаль, у греко-католицьких церквах краю, за окремими винятками, також не побачиш подібних зображень, бо все, що за Карпатами, для когось – «чуже».

Олександр Гаврош – письменник, журналіст.

Подано за Радіо Свобода.

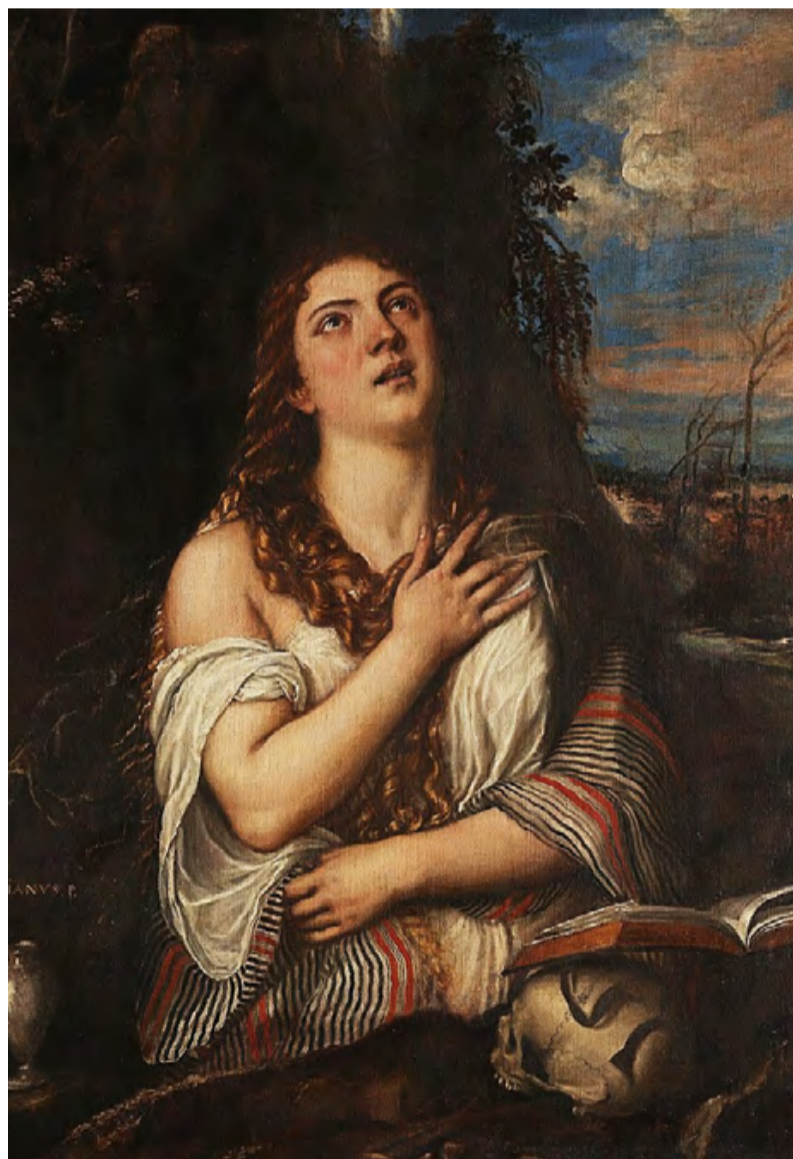
Думки, висловлені в рубриці «Точка зору», передають погляди самих авторів і не конче відображають позицію Радіо Свобода.

▲
Ікона «Хрещення киян святим Володимиром». Греко-католицький монастир сестер-служебниць у Руському Керестурі (Сербія)

ХІ

ЖІНКИ В ЖИТТІ ІСУСА

▲
Тіціан (1490-1576), «Каяття Марії Магдалини»

Блез Паскаль... Наші юні парафіяни чули про нього на уроках математики та фізики, бачили його портрет у своїх підручниках. Цей француз на початку 17 ст. зробив досягнення, які стали основоположними для майбутнього покоління: Паскаль стояв біля витоків інформатики, довів існування атмосферного тиску і придумав «підсумовуючу машину», що стала прототипом калькулятора.

Але він був і глибоко віруючою людиною. Його гений також запам'ятався філософськими творами, які являють собою джерело афоризмів і мудрих цитат. Ось одна з них: «Є тільки три розряди людей: одні пізнали Бога і служать Йому; це люди розумні і щасливі. Інші не знайшли і не шукають Його; це люди божевільні і нещасливі. Треті не знайшли, але шукають Його; це люди розумні, але поки що нещасливі».

Сьогодні у неділю мироносиць, яку церковники люблять називати днем жінки-християнки, але чомусь офіційно це не проголосять, порозважаймо про жінок в житті Ісуса.

Жінка є дуже важливою особою для дитини, чоловіка, суспільства та Церкви. Нехай сьогодні не погнівається Мати Ісуса, що не буду згадувати про Неї. Без сумніву, Вона займає виняткове місце в житті Ісуса із своїми достоїнствами, гідністю і важливістю, так само як і для нас.

І так, жінки йшли за Ісусом (Лк. 8.2-3) по шляху Його подорожей, не опустили свого любого Учителя на Його хресній дорозі. Не залишили і при смерті на хресному дереві. І по смерті, сьогодні спішать намастити Його Тіло. Це був час, коли жінки були дискриміновані через закон, традиції та звичаї (і ця дискримінація є актуальна дотепер в багатьох кутках світу, хоч минуло вже майже дві тисячі років, коли Ісус, впровадивши жінок до свого близького оточення, зробив їх першими свідками Свого воскресіння).

”

Знайте, що й вас, коли здається, що все пропало і все втрачено, Ісус чекає на зупинці трамваю чи метро... Пізнаєте Його по тім, як покличе вас по імені.

Жінки йшли за Ісусом, бо жінки мудрі і відкриті. Бо жіноче серце відчуває потреби серця Ісуса. Бо жінки здатні чути доброту, спокій та тепло. А Він мав цього вдосталь.

Одна не могла випрямитись, зломана посередині, очі бачать тільки землю (Лк.13.11–13), не може двигнути свій життєвий тягар. Який він, чи то її хвороба, а може духовний стан? Скільки є тепер, що терплять понад силу. Вона не мала ні впевненості в чуді, ні віри в чудо, але все одно, приходила в дім молитви і молилась. Ісус її побачив... Ісус дає універсальне послання, Він каже: «Премудрість, жінки! Прості!». Ісус хоче, щоб жінка йшла по життю з піднятою головою.

Інша, терпляча від жіночої хвороби – кровотечі, і терпляча від релігійного закону, бо вона не може до нікого доторкнутися, вона була ритуально нечиста. Але вона дуже відважна (жінки такі є), доторкається, хоч потайки, до Ісуса. Вона має велику віру. Доторкається і оздоровлюється. Ісус її чує, тому і шукає. Бо хоче подивитись у ці жіночі очі, бо ще хоче оздоровити її душу. Вона прийшла і сказала цілу жіночу правду. Сказати правду в голос – це визволитись з неволі терпіння, мовчання. Ісус почув... А твій чоловік...? Хоч боялася, хоч тремтіла, крок до Ісуса допомогла зробити її віра, і Ісус її за це похвалив.

Ще одна, «ауслендерка» – самарянка (Ів. 4.1–42). Хто ходить в обідню спеку по воду до колодязя? Тільки той, хто не хоче зустрічатися з іншими, щоб її не ранили ні поглядом, ні сарказливим словом. Тільки та, яка вже призабула, що то є акцептація, щастя, любов. Не велося їй у житті. Але Ісус не випомінає їй гріхів. Бог ніколи не випомінає. Ісус просить у неї напитися води, робить їй тест на добро. Слово за словом і помагає їй заакцептувати її положення, її проблеми. Її душевний і суспільний стан не перешкоджають Ісусові і вона стає Його апостолом.

Знайте, що й вас, коли здається, що все пропало і все втрачено, Ісус чекає на зупинці трамваю чи метро... Пізнаєте Його по тім, як покличе вас по імені.

І ще у двох жінках в житті Ісуса побачимо частину правди про своє життя. Дві сестри, Марта та Марія (Лк. 10.38–42). Вже той факт, що прийшов Ісус на обід на запрошення двох жінок про щось говорить, адже це не відповідало звичаю того часу. Дві жінки, два темперамента. Одна має претензії до Равві, забігана, заклопочена, ну «білка в колесі». А друга – слухає Вчителя. Ісус каже: «Марто, Марто, турбуєшся й журишся ти про багато чого, а потрібне одне...». То одне, то Бог! Як добре нам знайти цю «золоту середину».

І накінець, риторичне запитання до чоловіків: А яку роль відіграє жінка у вашому житті? Чи кличете ви її по імені, як Ісус, чи бачите її, чи відчуваєте ви її... Якщо ще ні, то шукайте себе. Амінь.

Для «ХГ» о. Роман Лірка, Франкфурт-на-Майні

ХГ

ТРАВЕНЬ – МІСЯЦЬ МАТЕРІ БОЖОЇ

Травень у Католицькій Церкві – це місяць особливо присвячений Матері Божій. Цими днями парафії та сім'ї інтенсивніше моляться за заступництвом Діви Марії, відмовляючи Літанію до Пресвятої Діви Марії. Травневі богослужіння є найбільш популярною формою вшанування Божої Матері в цьому часі. Сьогодні поведемо розмову про те, чому саме у Католицькій Церкві місяць травень є присвячений Богородиці. Для цього звернемося до витоків цієї західної традиції.

ПОНАД ТРЕТИНА ПРАВОСЛАВНИХ УКРАЇНЦІВ Є ПАРАФІЯНАМИ ПЦУ

Точне формулювання запитання:

«До якої конфесії ви себе відносите?»

Всеукраїнський омнібус

Квітень, 2021 р.

Респондентів запитали, до якої конфесії вони себе відносять. З'ясувалось, що прихожанами ПЦУ (на чолі з митрополитом Єпіфанієм) себе вважають 35% респондентів, які є православними християнами. РПЦ в Україні (на чолі з митрополитом Онуфрієм) своєю конфесією назвали 27,4%, а УПЦ Київського патріархату (на чолі з патріархом Філаретом) – 17,1% респондентів. Не визначилися з відповіддю 13,3% респондентів. Кожні два з трьох (67,3%) громадян України вважають себе віруючими людьми. А хоча б раз на місяць відвідують богослужіння менш, ніж чверть (21,3%). Швидше не є віруючими 13,1%, а точно не є віруючими 16,8%. Порівнюючи наведені дані з результатами минулорічного опитування можна констатувати, що відсоток віруючих українців знизився: у травні 2020 року віруючими або скоріше віруючими себе вважали 73% громадян України, а у квітні 2021-го відсоток віруючих склав 67,3%. Такі результати соціологічного дослідження «Всеукраїнський омнібус», проведеного дослідницькою компанією «Active Group» у квітні 2021 року. Повну презентацію із результатами дослідження можна завантажити [за посиланням](#). (р.к.)

МУЗЕЙ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ СТАВ НА КРОК БЛИЖЧЕ ДО БУДІВНИЦТВА

Відбулося підписання передачі нам майнових авторських прав на авторський проект із колегами з Німеччини, архітектурним бюро *Kleihues+Kleihues*. Фактично, безкоштовна передача проекту дозволить розпочати проектно-будівельні роботи. Відповідно до концепту музею, він поєднає в собі комеморативний і просвітницький простір. На жаль, даний крок значно затягнувся, проте прагнемо надолужити втрачений час. Революція Гідності – сучасна історія України. Державотворча подія, яка визначила наше спільне теперішнє і майбутнє. Наступний крок з дорожньої карти реалізації: підготовка проектно-кошторисної документації та тендер на визначення генерального проектувальника. Музей Майдану – це про свободу. Свободу, яку в нас постійно намагаються відібрати, але постійно зазнають поразки. Його будівництво – перш за все увічнення пам'яті про націєтворчі події сучасності. У 2014-му ми гучно заявили про свій відхід від радянщини і бажання бути європейською країною. (Олександр Ткаченко, міністр культури, з Фейсбуку)

Катерина Дмитерко, «Свята Родина»

Деякі історики припускають, що в початках цієї традиції лежить боротьба з язичницькими культурами. На Сході травень був місяцем богині Артеміди, а в Римі весною вшановували богиню Флору. Церква, особливо в Середньовіччі, доклала чимало зусиль, щоб «охрестити» язичницьку традицію і скерувати її в інше русло.

Витоки травневих богослужінь знаходимо на грецькому сході, де вже в V ст. віруючі в травні збиралися разом і співали гімни, що прославляли Діву Марію. На Заході перші спроби посвятити травень Богородиці вперше зустрічаються в Іспанії на зламі XIII-XIV ст.

Один з домініканських містиків, блаженний Генріх Сузо, у своїх творах згадує, що, як був дитиною, збирав квіти та приносив їх Марії. В багатьох житіях святих та монастирських хроніках можна прочитати про травневе вшанування Пресвятої Диви. Хорошим прикладом тому служить св. Філіп Нері, котрий збирав дітей біля скульптури Богоматері, закликав їх до молитви і клав разом з ними квіти до Її ніг.

Вперше травень був названий місяцем Марії у 1549 році в книзі Вольфганга Сейдла «Духовний травень», що була видана в Німеччині. Однак, центром травневих богослужінь, звідки вони поширилися по всьому світу, стала Італія. На початку XVII ст. травневі богослужіння звершували італійські домініканці, а саме у Ф'езоле, де палким проповідником тих служінь був о. Анджело Домініко Ждуїнжі. Він у 1676 році заснував братство *Comunella*, метою якого було вшанування Пресвятої Диви, особливо в травні.

Другим, вагомим для травневого культу, місцем був Неаполь. Тут від 1674 року в травні у церкві св. Клари звершувалися щоденні богослужіння, на яких співалися богородичні пісні, а на завершення присутніх благословляли Пресвятими Дарами.

Батьком травневих богослужінь вважається єзуїт о. Ансолані, що жив на зламі XVII-XVIII ст. Він організував у королівській каплиці спеціальні концерти богородичних піснеспівів, котрі завершував благословенням Дарами.

Великим пропагандистом травневих богослужінь був єзуїт о. Альфонс Муццареллі, котрий у 1787 році видав спеціальну брошуру і розіслав її всім італійським єпископам. Його молитовник витримав бл. 70 видань. Він також ввів це богослужіння в римській церкві Ль Дезу. Супроводжуючи папу Пія VI в Париж, він привіз це богослужіння і у Францію. Потім ця практика поширилася в багатьох єзуїтських монастирях та навчальних закладах.

У КИЄВІ ВІДКРИЛИ ВИСТАВКУ «КАПЕЛАНИ»

У Києві в меморіальному комплексі «Національний музей історії України у Другій світовій війні» відкрилася виставка «Капелани», присвячена священнослужителям різних віросповідань і конфесій, які на Українському Сході, де триває війна й проливається кров, перебувають поруч із воїнами, гідно виконуючи свою душпастирську місію. З благословення Блаженнішого Святослава у церемонії відкриття взяли участь представники Департаменту військового капеланства Патріаршої курії УГКЦ о. Андрій Зелінський, ТІ, о. Ростислав Височан та Олександр Мельник. Генеральний директор Музею Іван Ковальчук зазначив, що місія виставки – показати капелана як воїна, друга, порадника, який готовий віддати життя за Батьківщину і побратимів. «Капелан – це друг, духівник, людина, яка готова захищати в будь-яких випадках кожного, не дивлячись, хто він є», – наголосив Іван Ковальчук. Героями експозиції стали духівники Андрій Зелінський, Любомир Яворський, Юрій Казміренко, Сергій Дмитрієв, Дмитро Поворотний, Андрій Полухін, Сергій Мороз «Фрост», Фіделіс Волністов, Павло Гончарук, Саїд Ісмаїлов, Мурад Путілін, Ашер-Йосеф Черкаський. Експозиція виставки, а це особисті предмети військових капеланів, передані героями до колекції Музею, документальні світлини та образні артинсталяції «Силуети Долі» та «Янголи», аудіовізуальні сюжети «Світло» й «Псалом 90», створює колективний образ військового душпастиря – цілителя душ і хранителя духовної моці українського воїнства. (Департамент військового капеланства Патріаршої курії УГКЦ)

СПІЛЬНІ ОНЛАЙН РЕКОЛЕКЦІЇ

17–19 травня 2021 року Божого відбулися реколекції для священників Апостольського Екзархату в Німеччині та Скандинавії та Єпархії св. Володимира Великого в Парижі. Це не вперше, що священнослужителі, які душпастирюють на цих територіях, зустрічаються разом. Така традиція вже існує багато років, а особливістю її є те, що реколектантом завжди був наймолодший єпископ нашої Церкви. Цього року, через епідеміологічні умови, звична зустріч була неможливою, хоч й дуже очікуваною. Тому ці дні духовної віднови відбуваються за допомогою платформи ZOOM. Реколектантом цього року став владика Богдан (Дзюрах), нещодавно інтронізований апостольський екзарх для вірних у Німеччині та Скандинавії. У своєму зверненні до душпастирів, владика Богдан заохотив поглянути на постать Йосифа з різних перспектив. Бо св. Йосиф, хоча й залишається досить непомітним у євангельських текстах, його постать і постава є досить промовистою і повчальною. Інший важливий аспект цьогорічних роздумів – це відношення до багатства та пам'ять про бідних. Глибокі та цікаві розважання над постаттю св. Йосифа Обручника, якого у цей рік, на заклик Папи Франциска, особливо вшановуємо, є доброю нагодою для усіх душпастирів переосмислити своє служіння у новому світлі. (Єпархія святого Володимира Великого у Парижі для українців греко-католиків у Франції, Бельгії, Нідерландах, Люксембурзі та Швейцарії)

25 березня 1815 року Пій VII написав буллу про травневі богослужіння, дарувавши повний відпуст всім, хто бере у них участь. Це ще більше сприяло поширенню традиції.

У 1965 році Папа Павло VI у спеціальному посланні, присвяченому місяцю травню, закликав вірних зберігати цю традицію. Він писав: «Нехай Та, котра пережила тривоги і тягари земного життя, втому щоденних турбот, труднощі та випробування бідності й страждання Голгофи, в годину нужди прийде на поміч Церкві та людству».

У 1859 році папа Пій IX затвердив існуючу вже форму травневих богослужінь, що склалися зазвичай із Лоретанської літанії, проповіді та урочистого благословення Пресвятими Дарами.

Лоретанська літанія – основна частина травневих богослужінь у Католицькій Церкві. Свою назву вона бере від італійського міста Лоретто, де в місцевій базиліці зберігається Святий дім (Santa Casa), фрагменти житла Пресвятої Богородиці. Саме тут Літанія до Пресвятої Діви була особливо популярною. Однак вважається, що з'явилася вона у XII ст. у Франції. Перша її версія не збереглася. Існувало декілька варіантів тексту. Один з них у 1575 році керівник хору в Лоретто Констанцо Порто поклав на музику. Це й сприяло популяризації саме того варіанту, що став відомим тепер у всьому світі.

У 1581 році Папа Сикст V дарував відпуст всім, хто відмовляв цю літанію. З роками в її текст додавалися все нові й нові заклики, що змусило на початку XVII ст. Священну конгрегацію обрядів заборонити самовільні додавання. Однак, зміни в текст вносились, але вже зі схвалення Риму. Остання зміна відбулася у 1995 році, коли було додано заклики «Цариця сімей».

В УГКЦ одним з найпопулярніших богослужінь на честь Матері Божої є Молебень до Пресвятої Богородиці – це коротка служба, в якій вірні, за своїми особистими потребами чи обставинами, звертаються з молитвою до Господа Бога, Божої Матері та святих. У греко-католицьких храмах впродовж травня кожного дня вірні разом зі своїми священниками моляться цю службу. Травневе набоженство в Україні запровадили монахи-кармеліти 150 років тому.

У травні несемо дар любові нашого серця і душі до Пречистої Діви Марії. В цьому місяці біля хрестів і капличок Матері Божої гуртуються діти, молодь, старші, щоб єдиним серцем і устами прославляти Пречисту Діву Марію. В кожній католицькій родині перед образом Матері Божої запалюють свічку, ставлять квіти і моляться.

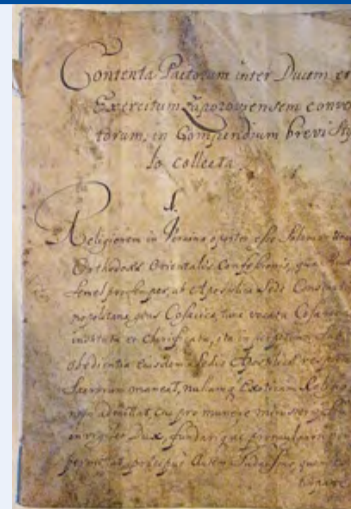
У наш час ніхто не забороняє молитись і виявляти свою віру перед іншими. Та не завжди так було. У страшні часи тотального безвір'я вшановували Богородицю таємно, але традиція маївок ніколи не припинялась. Навіть тоді, коли народ був дуже убогий, біля престолу Матері Божої дівчата робили з паперу квіти-лілеї і кожної маївки тримали ті лілеї й співали, прославляючи Пречисту Діву Марію.

Урочиста щоденна маївка, яку відправляємо на традиційних парафіях – це благання нашого серця й душі: «О Маріє, Мати Божа, молися за нами». Просімо у Марії заступництва й опіки: «О Маріє, Мати Божа, молися за нами! Молися, Маріє, за мою родину! Молися, Маріє, за моїх батьків! Молися, Маріє, за моїх хворих, немічних, терплячих! Мати Божа, твоїй материнській опіці поручаємо всі наші терпіння, всі наші випробування, всі наші хрести, всі наші невдачі тобі поручаємо і просимо, щоби Ти, як добра і любляча Мати, провадила нас дорогою життя тут, на землі, щоби колись ми з Тобою могли радіти там, у Небесній Батьківщині».

Там, у Небі, царює могутня Небесна Цариця, що любить нас. Вона невимовно тішиться, коли діти заслуговують на її особливу поміч. А сила її дуже велика. **Св. Григорій слушно пише про Божу Матір:** «Ніщо не протистоїть її могутності, її силі, все йде за її волею, все слухає її накази, все служить її молитвам. Впевнено можна сказати,

НА ДЕНЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В УКРАЇНУ ВПЕРШЕ ПРИВЕЗУТЬ КОНСТИТУЦІЮ ОРЛИКА

Швеція надасть Україні оригінал латинської версії Конституції Пилипа Орлика 1710 року. Про це міністр закордонних справ Дмитро Кулеба повідомив у Facebook. «Вперше за 311 років оригінал Конституції Пилипа Орлика потрапить до Української держави. Ми повертаємо Україні Україну. Присутність оригіналу Конституції вже у незалежній державі – це ще один крок відновлення нашої історичної тяглості від часів Русі, Козацької держави, Української Народної Республіки і донині», – прокоментував голова МЗС. Міністр повідомив, що МЗС звернулося до Швеції з проханням надати у позику оригінал латиномовної версії Конституції Пилипа Орлика 1710 року для її тимчасового експонування в Україні в межах святкування 30-ї річниці Незалежності. «Це були вкрай складні переговори, нам пропонували копію, але ми хотіли лише оригінал, який ніколи не був в Україні. І тому я особливо вдячний Швеції за вияв справжньої солідарності з Україною та взаємної готовності надалі розвивати тисячолітні зв'язки між нашими народами», – зазначив Кулеба. Міністр також зазначив, що Лінчолінгська міська бібліотека у Швеції погодилася надати для тимчасового експонування гетьманську булаву, яка, за легендою, після гетьмана Івана Мазепи належала Пилипу Орлику. (Збруч)

42% УКРАЇНЦІВ НАЗВАЛИ «ЖАХЛИВИМ» ДРУГИЙ РІК ПРЕЗИДЕНТСТВА ЗЕЛЕНСЬКОГО

Другий рік правління президента України Володимира Зеленського на відмінно або добре оцінюють чверть українців, 34% – задовільно, 42% – незадовільно або жахливо, свідчать результати опитування, проведеного соціологічною групою «Рейтинг». «Відносно краще оцінюють другий рік каденції чинного голови держави мешканці заходу та центру, молодь, виборці Зеленського», – вказують автори дослідження. Найгірше опитані оцінили реформування медицини, економічний розвиток, земельну реформу, зменшення впливу олігархів на політику і боротьбу із корупцією. 21 квітня 2019 року Зеленський переміг у другому турі виборів президента. (Радіо свобода)

АРМІЯ США ПІДПИСАЛА ТРИРІЧНИЙ КОНТРАКТ З КРАЗОМ

Американська армія замовила вантажівки КрАЗ 4x4 та спеціальні машини виробництва приватного акціонерного товариства (ПрАТ) «АвтоКрАЗ». Контрактне командування армії США, яке відповідає за закупівлі, видало замовлення українському підприємству на три роки, повідомляє *ArmyRecognition*. Зокрема за угодою «АвтоКрАЗ» постачатиме транспорт для перевезення особового складу, бортові вантажівки, автомобільні цистерни для перевезення води та пального. Також контракт включає постачання запасних частин. Видання припускає, що цей привабливий контракт покликаний підтримати Україну в умовах конфлікту з Росією, придбані машини не будуть використовуватися самою армією США, а будуть надані союзникам, наприклад для використання у миротворчих операціях ООН. (Ukrainian Military Pages)

що Вона має в руках всі скарби всемогутності, ласки й милосердя Сина. І чи може відмовити Ісус святій Неньці, що Його годувала, берегла, виховувала, йшла за Ним усюди, навіть під Хрест і аж до гробу? Марія більше за всіх любила Ісуса, а Ісус не мав би любити Марію більше за всіх?».

Марійська традиція в Україні ґрунтується на незаперечних фактах, які лежать в основі вшанування Богородиці. Дві догми надають культові важливого обґрунтування: про Непорочне Зачаття Діви Марії та Внебовзяття. Східна Церква завжди поглиблювала віру поміж християнами у небесне заступництво та посередництво Діви Марії, її гідність як Цариці всіх святих. Твердинями цього культу впродовж віків були і є наші святині й монастирі в честь Богоматері та чудотворні намолені ікони Богородиці в Україні. Серед найславніших ікон – Зарваницька, Погінська, Самбірська, Гошівська, Холмська, Белзька (Ченстоховська), Вишгородська та інші.

Нехай Покров Пресвятої Богородиці буде над усіма нами і над Україною!

Текст із інтернетсторінки церкви Різдва Пресвятої Богородиці УГКЦ, Борислав, мікрорайон Баня Котівська

Думи мої...

150 РОКІВ СЬОГОДНІ НАШОМУ СТЕФАНИКУ

Якщо би то у світовій літературі – це була б легенда й ікона довершеної новелістики. А у нас під впливом майже столітнього соцреалістичного прокрустового ложа – лише співець бід селянських, рупор страждань знедолених. Сам би Стефанік, певне, лиш гірко посміхнувся цим кліше. Але *sapienti sat*. Достатньо відкрити томик новел, і на тебе ударною хвилею рине концентрований художній біль. Відточений, чистої проби, наш.

Зараз поволі відмиваємо, чистимо його ім'я, повертаємо йому блиск.

У цьому чоловікові закладено було потужні фільтри для чужого болю: того ж таки селянського, особистого, родинного, національного. А він, чутливий і глибокий, те впитував і фільтрував, смуток і печаль залишаючи в собі, а Слово повертаючи нам: вичищене, виточене, блискуче, як сльози-перли. Класичне «Василію, не пиши так, бо вмреш» зовсім не було лиш метафорою. Така концентрація напруги мусила вибухнути, і це відбулось у Слові.

Пан, інтелігент, а разом з тим мужик і газда, європеєць, Майстер, бажаний і люблений, розтерзаний і важкий. Страждав – як писав. Писав – як страждав.

Оксана Рябініна, з Фейсбуку

ПАПА ФРАНЦИСК ПОБЛАГОСЛОВИВ КОРОНИ ДЛЯ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ЧУДОТВОРНОЇ ІКОНИ БОЖОЇ МАТЕРІ

20 травня 2021 року у Ватикані Святіший Отець Папа Франциск поблагословив корони для Чернівецької чудотворної ікони Матері Божої «Надія безнадійних», коронація якої відбудеться у неділю, 30 травня, в Чернівцях. Глава Католицької Церкви благословив корони для чудотворної ікони «Надія безнадійних» під час приватної аудієнції в Апостольському палаці. Під час зустрічі о. Василь Ллик представив Папі історію створення і розвитку Чернівецької єпархії УГКЦ. Як відомо, Папа Франциск має велику набожність до Богородиці, також неодноразово висловлював свою увагу до України і Української Греко-Католицької Церкви. Однак благословення корон для чудотворних ікон на приватній аудієнції – велика рідкість. Зазвичай це стається під час загальних аудієнцій. (Департамент інформації УГКЦ; світлина: Vatican Media)

КАБМІН ЗАТВЕРДИВ ПОРЯДОК ВИПЛАТ КОМПЕНСАЦІЙ РЕАБІЛІТОВАНИМ ОСОБАМ

Кабінет Міністрів затвердив порядок виплати компенсації реабілітованим особам, які постраждали від репресій комуністичного тоталітарного режиму.

Про це Прем'єр-міністр України Денис Шмигаль написав у *Телеграмі*. За його словами, в Україні залишається багато таких людей, і вони вимагають уваги з боку держави. Ухвалений документ передбачає порядок виплати компенсації, повернення майна чи відшкодування його вартості реабілітованим особам. Згідно з пояснювальною запискою, метою є забезпечення прав осіб, які визначаються репресованими або потерпілими від репресій, їхніх спадкоємців на відшкодування майна, конфіскованого під час репресій, а також на отримання ними пільг та гарантій, визначених чинним законодавством. (Укрінформ)

ПРЕМІЯ ІМ. ГЕОРГІЯ ГОНґАДЗЕ МИРОСЛАВІ БАРЧУК

Лауреаткою Премії імені Георгія Гонґадзе для українських журналістів у 2021 році стала журналістка, телеведуча Мирослава Барчук. Пані Мирослава працювала на «5 каналі», «Тві», «Еспресо», була редакторкою журналу Welcome to Ukraine. Нині є ведучою суспільно-політичного токшоу «Зворотний відлік» на суспільному телеканалі «UA:ПЕРШИЙ». Отримуючи нагороду Мирослава Барчук зазначила: «Я дуже часто в професії і в житті спираюся на Гіну одержимість: коли стикаюся з моральним нейтралітетом, коли стикаюся з нерозрізненням добра і зла в медіасередовищі або просто в суспільстві. Чому я це кажу? Тому що мало в якій професії потрібно так часто робити морально-етичний вибір, як у нашій професії. Мало в якій професії можна так масштабно відстоювати правду та справедливість. І навпаки мало яка професія дає можливість масштабно ретранслювати брехню. Мало яка професія дає можливість створювати відчуття спільності». **Премія вручається раз на рік 21 травня** – у день народження журналіста Георгія Гонґадзе. Лауреат Премії отримує пам'ятну відзнаку – статуетку, яка відображає ідею премії, а також винагороду 100 тис. гривень. (Збруч)

42 ДНІ СВОБОДИ У КЕНГІРСЬКОМУ КОНЦТАБОРІ

На Великдень 1954 року, 15 травня, колону жінок вели з нічної зміни на цегельному заводі в зону. Назустріч їм ішла на роботу чоловіча. Хлопці привіталися: «Христос воскрес!», дівчата відповіли: «Воістину воскрес!». У жіночій, і в чоловічій зоні були переважно українці. Конвоїр Калімулін полоснув автоматною чергою по чоловічій колоні – 13 в'язнів було вбито відразу, п'ятеро з 33 поранених померли потім у лікарні. Звістка про цей випадок збурила концтабір і стала початком масштабного повстання.

16 травня 1954 р. у Кенгірі було оголошено страйк. На роботу не вийшов ніхто. Як згадувала політрепресована Р. Тамарина: «Для кримінальників, які вважали себе великими патріотами, політв'язні були "фашистами", і начальство охоче нацьковувало їх на політичних. Це була свідомо політика ГУЛАГу, щоб створити привід для жорстокої розправи з політичними». Після розмови з повстанцями «побутовики» відмовилися допомагати табірній адміністрації розправлятися з політв'язнями.

25 червня біля Кенгірського табору було зосереджено п'ять танків Т-34, літаки, три пожежні машини з брандсбойтами, 98 службових псів із провідниками і дві дивізії воєнізованої охорони кількістю 16 000 осіб.

26-го червня, на світанку о 4-й годині снайпери знищили всіх вартових на барикадах. В атаку пішли

Михайло Сорока (1911–1971) – член крайового провуду ОУН із 1930-х рр. За націоналістичну діяльність тричі був ув'язнений польською владою, сидів у тюрмах Чорткова, Станіслава, Гродна, польському концтаборі «Берега Картузька». У 1940 році ув'язнений в ГУЛАГу. У Воркуті в 1947 році організував першу підпільну мережу «ОУН-Північ», за що в 1952 році був засуджений до смертної кари, яку замінили на 25 років таборів. Учасник і один із організаторів Кенгірського повстання політв'язнів у 1954 році в Казахстані, автор пісні «Гімн Кенгірського повстання». Загалом відбув майже 35 років в ув'язненні, де й помер.

Світлина: Історична правда

автоматники. У вікна бараків солдати стріляли запальними кулями, горіли нари, диміли матраци, а солдати в бараках добивали поранених. В'язні за допомогою

Залишки стін Кенгірського табору. Світлина Вахтанга Кіпіані, 2004 рік ▲

каміння, битої цегли, саморобних пік і штирів відбили наступ. Щоби придушити повстання, Москва вперше змушена була застосувати проти ув'язнених танки.

”

Великі ГУЛАГівські повстання примусили радянське керівництво засумніватися у здатності контролювати навіть табори. Ці повстання спричинили зміну політики і народили «відлигу».

До остаточного розпаду СРСР залишалось більше 30 років. Але перший крок на цій дорозі зробили люди Кенгіру. (Леся Бондарук, Історична правда)

«Тридцятьчетвірки» не лише на подвір'ї, але й у бараках давили людей, часом буксуючи серед тіл. Гурт

дівчат (українки та прибалтійки) узялися за руки і перегородили дорогу танкам, сподіваючись, що ті зупиняться. Танк не зупинився, а людські нутроші ще довго теліпалися на закривавлених гусеницях. З літака обстрілював в'язнів кулеметник. Упродовж чотирьох годин оборонялися в'язні. Псів нацькували на поранених. Жоден рук не підняв.

Кров усюди – у бараках, на доріжках, у квітниках, трупи згортали бульдозером. «Солдати зганяють недобитих за зону. Потім у зону заїжджають вантажні машини, і солдати як попало кидають у кузови мертвих, а ще недобитих проколюють штиками і везуть в уже задалегідь викопані глибокі ями. І все це – на наших очах, з презирством дивлячись на нас. І раптом – дощ, злива, яка рідко буває у цих краях. Саме небо заплакало над цими нещасними, над цією страшною трагедією. Калюжі крові, що навіть проливний дощ не зміг їх змити, ще довго зеленими плямами нагадували про тих, хто тут, на цьому клаптику чужої землі, скінчив своє життя...»

У повстанні брало участь близько 8 000 ув'язнених, більшість із них – засуджені по політичних статтях українці (також росіяни, прибалти, євреї та інші); всього в Степовому таборі було українців 46% (9 596 чоловік), серед яких було багато колишніх членів ОУН і бійців УПА та прибалтійських «лісових братів». Було вбито близько 1000 в'язнів (з них 560 дівчат). Майже 2000 отримали поранення.

Пізніше всіх учасників Кенгірського повстання, які залишилися живими, змусили дати підписку про нерозголошення інформації стосовно тих подій. У 1956 р. очевидець Кенгіра, лікар-угорець Ференц Варконі, потрапив на Захід і першим розповів світові про повстання.

...Кенгір упав...

▲ У 1956 р. очевидець лікар-угорець Ференц Варконі (Лебер) потрапив на Захід і першим розповів світові про повстання

Ганна Черкаська, UAModna

«Кров Кенгіра», графічне свідчення учасника повстання Юрія Ференчука. Картон, олійні фарби, 1993 р. С-на: Історична правда ▼

Здобуття Кирилом і Мефодієм мощей св. Климента.
Мініатюра з Менологія імператора Василя II, Константинополь, 985 р.,
Ватиканська бібліотека. С-на: Спілка православних журналістів

СВЯТІ КИРИЛО Й МЕТОДІЙ – СЛОВ'ЯНСЬКІ АПОСТОЛИ

Святі Кирило й Методій слушно заслуговують на назву апостолів слов'ян та й нашого українського народу. Наша Церква у своїх богослуженнях славить їх як просвітителів слов'янських народів, рівноапостольських, пресвітлих світильників і добрих пастирів.

Були це два рідні брати з міста Солуня, теперішні Салоніки, Греція. Походили з багатой сім'ї, у якій було 7-ро дітей. Кирило (мирське ім'я – Костянтин), народився бл. 827, а його старший брат Методій (мирське ім'я – Михаїл) бл. 815 року. Їхній батько Лев займав становище високого військового урядовця тодішньої візантійської імперії.

І хоч батько був заможною людиною, а його сім'я належала до перших у місті, то найціннішим скарбом Лева та його родини була християнська католицька віра. До християнського виховання дбайливі батьки додали дітям також і добру освіту. У Солуні було тоді чимало слов'ян. Тому, мабуть, Методій і Костянтин уже від молодих своїх років знали слов'янську мову.

КИРИЛО

Обидва брати отримали високу освіту, передусім наймолодший Костянтин, який студював у Царгороді (Царгород – слов'янська назва Візантії чи Константинополя). Там існувала тоді вища придворна школа, в якій навчали високоосвічені люди. При них Костянтин здобув блискучу на той час освіту.

У тодішньому навчанні, згідно з духом часу, на першому місці стояли богословські науки, що їх Костянтин досконало вивчив. Але й з філософією він прекрасно справлявся. Коли одного разу його запитали, що таке філософія, то він відповів: «Філософія, це пізнання справ Божих і моральних, наскільки людина спроможна наблизитись до Бога; вона навчає людину через діла бути подібним образом та подобою до нашого Творця».

Про Костянтина-Кирила один життєписець сказав: «Кирило був сильний у світській філософії, але ще сильніший у духовній; він збагнув справи природи, але ще більше Того єдиносущного, що від Нього все отримало буття з небуття».

Юнак Костянтин уже замолоду вибрав собі за патрона св. Григорія Назіанзького, бож його уста прославили Бога. А в Царгороді мав він доброго опікуна на ім'я Теотист, що був державним канцлером та приятелем Лева – Костянтинового батька. Теотист був одним із управителів цісаря Михайла II. Для Костянтина Теотист бажав якнайкраще. Любив його, як рідного сина. Тому й почав думати одружити його, запропонував йому свою вродливу та багату хрещеницю з доброго й великого роду. Та Костянтин із спокоєм справжнього філософа відповів: «Так, великий це подарунок... для того, хто його потребує. Для мене немає нічого більшого від науки. Набувши нею премудрости, хочу, відшукати прадідівської чести й багатства».

Був це виразний натяк на те, що він задумує відкритися світу та посвятити повністю себе на службу Божу. **Тоді Теотист допоміг Костянтинові стати священником.**

Було тоді йому років 20. Молодому священникові відразу дали високу посаду в святій Софії, зробивши його писарем патріарха Ігнатія. Він завідував архівом і бібліотекою святого патріарха, був заступником у суді та при різних свяченнях духовних осіб.

Однак, ця висока посада не принесла Костянтинові справжнього задоволення, а тільки заколочувала йому молитву й науки. Тож він покинув потайки Царгород та заховався в одному монастирі на Босфорі (мабуть, був це монастир святого Маманта, серед руської колонії київських купців).

Костянтин усе мріяв про місійну працю між слов'янами, тому, мабуть, і вибрав собі такий монастир, де мав би нагоду краще підготуватись до такого діла. Та недовго тут побув він, бо після 6 місяців його відшукали царгородці й спонукали стати професором філософії у вищій придворній школі.

То були часи, коли в Царгороді велися всякі диспути. Один такий диспут Костянтин мав з колишнім патріархом Іваном, якого були скинули за іконоборську ересь. У тому диспуті Костянтин перемаг іконоборця та блискуче захистив звичай почитування святих ікон, за що й почали офіційно його звати ученим Костянтином-філософом.

Коли Костянтин був у Царгороді професором, десь так приблизно 855-го року, сарацини з мусульмансько-арабського халіфату, що лежав під боком візантійської імперії, прислали до імператора прохання-виклик, щоб їм послати відповідних мужів на диспут про Пресвяту Трійцю, бо й вони, араби, тоді високо стояли культурою, а їхня столиця Багдад була ніби другим Царгородом. Хотіли вони, отже, помірятися своєю культурою з самими греками – найкультурнішим тоді народом у світі. Із сарацинами греки не раз вели війни та релігійні суперечки, передусім же за Пресв. Трійцю, що найбільше відрізняє християн від мусульман.

Цю місію доручено філософові Костянтинові, а він її радо прийняв, кажучи: «З радістю йду за віру

християнську; бож і що маю я солодшого на цьому світі, як жити чи вмерти за Пресвяту Трійцю?».

Переглянувши мусульманський коран, Костянтин вибрався з кількома побратимами в Багдад і вів там з ученими сарацинами богословські диспути та прекрасно в них вив'язався. Крім світлих успіхів у диспутах, Костянтин з цієї поїздки багато скористав для власного досвіду, дуже потрібного в дальших його місіях. Він там стрінувся зі слов'янами, яких було багато в халіфаті, і на власні очі побачив, як слов'янські погани покидали свою віру та ставали мусульманами.

Тож, як ревний християнин, він запалився ще більшою охотою шукати відповідних способів, щоб відвертати слов'ян від Мухаммеда й привести їх до Христа. Там мав він нагоду ознайомитися з богослуженням в арабській народній мові, бо арабам-християнам арабська влада не дозволяла правити в грецькій мові, тож правили вони в своїй мові. Це дуже придалося Костянтинові в його рішенні перекласти святе Письмо й богослужбні книги з грецької мови на слов'янську.

МЕТОДІЙ

Про юнацький вік Методія життєписці записали небагато. Однак і він одержав від батьків добре виховання й високу освіту, зокрема знав він добре право, як про це говорить один стародавній життєпис. Тож тоді, коли Костянтин з великим запалом присвячувався різним наукам, цісар, довідавшись про знання й здібності Методія, призначив його князем (управителем якоїсь слов'янської землі).

Методій був лагідної вдачі й милого зовнішнього вигляду, а тому всім подобався. Подібно як Костянтин, Методій знав слов'янську мову. А живучи від ранніх літ у праведній родині, передусім разом із побожним та розумним Костянтином, з яким в'язала його до самої смерті сердечна братня любов та пізніша апостольська праця, напевно й він був перейнятий ідеалом іти на місійну працю серед слов'ян.

о. В. Бурко, ЧСВВ, «Світло»

ХТ

ДЛЯ ЧОГО НАМ СПОКУСИ?

Найперше, що слід вирізнити, це те, що спокуса не є гріхом. Спокуса не є гріхом, але вона є складником гріха. Коли говоримо про гріх, то розуміємо, що це поєднання спокуси, безпосередньо самої провини і наслідку.

У посланні Якова знаходимо слова: «Уважайте за найвищу радість, мої брати, коли підлягаєте різноманітним спокусам». Якщо б якимось дивним чином нам вдалося зустрітися з автором цього послання, ми б спитали: Що ти нам таке говориш, Якове? Як вважати за радість те, що може нас відвести від Бога? А потім ще й вічно погубить? **Він мабуть відповів би так:**

спокуса, то не є гріх, то є пропозиція – піди зроби те, піди зроби інше. Якщо ми цю пропозицію приймемо – тут уже маємо й провину. Якщо однак викинемо цю пропозицію – здобудемо святість. Тому треба радіти, коли підлягаємо різноманітним спокусам, бо без них не будемо святими. Ми б йому ввічливо подякували за таке роз'яснення.

Продовжимо наші роздуми. Окрім цього всього спокуса виявляє те, якими ми є: вірними Богу, чи невірними. Можемо Богу на молитві обіцяти, як і Петро, що підемо з ним хоч на смерть, але спокуси випробують наші наміри, вони покажуть, чи готові ми йти за ним. Можна також багато правди про себе визнати, якщо приглянутися, за якими спокусами ми йдемо, а за якими ні.

У четвертій главі Євангелія Матея й Луки знаходимо, що й Ісус був підданий спокусам. Він показав, що витриває у спокусі той, хто послухний Божому слову. Кожну із спокус диявола Ісус долає словом Божим. Пізніше Христос навчив своїх учнів молитви (яку ми молимося дотепер), вона закінчується словами: «Не введи

нас у спокусу». Невже Небесний Отець, чие ім'я святе, який подає нам хліб щоденний, вводить нас у спокусу?

І знову тут нам прийде на допомогу апостол Яків. «Ніхто спокушуваний нехай не каже: Бог мене спокушає; бо Бог не може бути спокушуваний злом, і сам він не спокушає нікого». Чому ж тоді ми молимося: «Не введи нас у спокусу»?

Так, Бог може іноді дати нам випробування, як це було у випадку з Авраамом чи Йовом. В тій молитві ми просимо Бога, щоб не віддав нас на випробування, які ми не зможемо винести. Святий Альфонс, наш засновник, сказав, що цими словами просимо Бога, щоб віддалив від нас оті обставини, в яких ми могли б його зневажити.

А зараз давайте приглянемося до першої спокуси. Як вона взагалі виглядала? Про це пише третій розділ книги Буття. «З усіх же польових звірів, що їх сотворив Господь Бог, найхитріший був змії. І сказав він до жінки: Чи Бог наказав: Не їжте з усякого дерева раю?»

І відповіла жінка змієві: З плодів дерева раю ми можемо їсти, але з плодів дерева, що в середині раю, Бог сказав: Не їжте із нього, і не доторкайтесь до нього, щоб вам не померти.

І сказав змії до жінки: Умерти не вмрете! Бо відає Бог, що дня того, коли будете з нього ви їсти, ваші очі розкриються, і станете ви, немов Бог, знаючи добро й зло. І побачила жінка, що дерево добре на їжу, і принадне для очей, і пожадане дерево, щоб набути знання. І взяла з його плоду, та й з'їла, і разом дала теж чоловікові своєму, і він з'їв».

Отож, приходять змії до Єви і питаннями вивідує Божу волю. Дізнавшись Божу волю, він радить їй робити всупереч їй, запевняючи, що станете як Бог. Дотепер його тактика мало змінилась. Він до люди-

ни каже: Ходи сюди! Піди, зроби те, чи інше. Дивись, тобі треба трошки більше грошей, пробратися вгору по кар'єрній ланці, вибратися в люди, будеш вищий від інших людей. Він пропонує піти за недосяжним. Сільце спокуси спрацьовує тоді, коли людина в цей обман повірить. Хто витримає у спокусі і не піддасться її впливу – здобуде святість і вкінці не буде прогнаний з-перед Божого лица, як Адам і Єва.

”

Спокуса, то не є гріх, то є пропозиція – піди зроби те, піди зроби інше. Якщо ми цю пропозицію приймемо – тут уже маємо й провину. Якщо однак викинемо цю пропозицію – здобудемо святість.

Клопіт може спричинити запитання: але як спротивлятися спокусі?! Вони іноді такі сильні бувають. Силу кожен може отримати у Пресвятій Євхаристії. Це є Тіло і Кров Того, Хто не піддався жодній спокусі. Це є Тіло і Кров Того, Хто був вірним Отцеві. Приймаючи Євхаристію Він оселюється в нас, і даватиме силу в цій боротьбі. Він навчить нас бути вірними своєму Отцеві навіть при таких спокусах, котрі здаються непереборними.

На цих словах завершимо біблійні роздуми над спокусою.

Брат Микола.

Текст з каналу оо. Редемптористів на YouTube

ХІ

ІНТЕРВ'Ю З ІВАНОМ МАЛКОВИЧЕМ

Засновник видавництва «А-ба-ба-га-ла-ма-га» Іван Малкович: «Результати виборів 2019 року я сприйняв як особисту поразку. Переважну більшість молоді виховав 95-й квартал, а не наші книжки».

Поет та видавець святкує своє 60-річчя. З цієї нагоди ми поговорили про становлення української держави, прибутковість книжкового бізнесу під час локдауну, поезію та коронавірус, яким Іван Антонович перехворів разом із дружиною.

Коли потрапляєш в офіс видавництва, мимоволі згадуєш пригоди Гаррі Поттера. Ти заходиш до старого київського будинку біля Бессарабського ринку, піднімаєшся витертими часом і ногами відвідувачів сходами по довгому темному коридору з дерев'яними панелями, які широко використовували в радянських жеках та паспортних столах, і несподівано потрапля-

єш в якусь нетутешню кімнату з височенною стелею. Вона наче зовсім невеличка і ззовні себе нічим не виявляє, але, як в зачарованому наметі, який родина Візлі розбила біля стадіону під час турніру з квіддичу, всередині простір змінюється, стає більшим, світлішим і все-все вміщує.

Тут сяють корінці та обкладинки виданих за 25 років існування «А-ба-ба-га-ла-ма-ги» книг, багато світла та квітучих орхідей. До речі, це видавництво ніколи не друкувало російських авторів і не перекладає книги з цієї мови. Іван Малкович, створюючи видавництво, відразу розумів, що хоче популяризувати українську літературу, українських авторів і найкращих представників світової прози та поезії. Цим займається дотепер, відкриваючи читачам цікаві імена та твори.

Сам Іван Антонович мені видається чарівником чи мольфаром – він родом саме з тієї гірської частини України, де вони зустрічаються. Бо жити та працювати з такою легкістю, радістю та задоволенням, не жалючись і не скаржачись, може лише чарівник. Та й тільки чарівник міг улаштувати в оперному театрі Києва такий [вечір різдвяної музики](#) видатних українських композиторів Мирослава Скорика та його учня Івана Небесного. На це здатна лише людина, яка вміє любити, може так щиро ділитися власними захопленнями – а Іван Антонович з дитинства співає колядки та щедрівки. Все, за що береться, він робить з пристрасстю. Недаремно за видання всіх книг Джоан Роулінг Малковича почали називати батьком Гаррі Поттера в Україні.

”

Любимо сміятися з усіх, не помічаючи власних вад. Очевидно, є в нас якийсь такий вивих, який в несподіваний момент запускається на самознищення.

Говорили ми з Іваном Антоновичем напередодні його 60-річчя. Ні, ми не підводили жодних підсумків, а скоріш констатували проміжні результати.

ПРО ХВОРОБУ

Ми з дружиною перехворіли наче в середній формі, але наслідки цієї підступної чуми довгограючі. Я й раніше не міг похвалитися, що маю добру пам'ять (сміється), але тепер у мене іноді вискакують цілі фрази. На днях я був на записі однієї телепрограми, і довелося двічі його зупиняти, бо в мене ні з того, ні з сього раптом зависає в повітрі якийсь уривок фрази. Тільки згадав її і хочу сказати – хтось рухнувся – і знову зависання... Сподіваюся, що все відновиться, бо в цьому дуже мало приємного.

►► **На роботі видавництва як позначився коронавірус?**

І. Малкович: На щастя, ніяк. Навпаки, увесь цей час ми працювали досить потужно. Звільнився час для глибшої праці над рукописами. Коли я на роботі, то дуже доступний, до мене ходять різні люди: купа різних прохачів, графоманів, літераторів-«Наполеонів», які приносять рукописи «набагато кращі за Гаррі Поттера», і всякі інші пройдисвіти. Деякі просять про медичну допомогу, хтось – допомогти зі вступом до вишу. У когось ніде жити. Вони всі думають, що я депутат. Чи просто – що чарівник.

►► **Якраз я в цьому впевнена!**

І. Малкович: Але ці чари не діють, – сміється Іван Антонович. — Такі візити відгризають у мене час. Наприкінці дня аналізую: мав так багато зробити, а витратив робочий день на казна-що. І в текстах можу допустити

Іван Малкович з дружиною Яриною ▲

помилку. Ти думаєш про фразу, як її чіткіше сформулювати, а тут хтось приходить, і ти його упіввуха слухаєш, одночасно роблячи своє, і помиляєшся. А цей локдаун – прекрасний, тому що я працював як редактор, спілкувався телефоном з фабриками, різними підприємствами, які папір продають, з художниками, авторами. Але це суто те, що мені треба. І до того ж я отримав трішечки часу прочитати ті книжки, які сам хотів, а не те, що мені підсовують, тому що редактора все життя просять: прочитайте! І ти іноді мрієш мати плащ-невидимку, щоб пересуватися непомітно.

ПРО РЕДАКТОРСТВО

Робота над деякими рукописами полягає в тому, щоб прочитати їх два, а іноді й три рази, якщо це український автор. Бо часто прошу щось дотягти, переробити, дописати, переставити, переназвати, сюжет пустити в іншу колію. Потім знову читаю – ага, тепер ще те і те потрібно трошки підправити. Після цього мушу ще й утретє читати. І ось таке копірвання-застрягання в чужих рукописах і займає увесь мій час.

►► **Коли ж ви пишете свої вірші?**

І. Малкович: Якраз минулого року видав нову поетичну збірку. Тоненьку, але нову. І з радістю для себе переконався, що в умовах помірною видавничого виру я ще начебто притомний такий віршомаз (сміється).

Бачите, редакторство стало моєю професією. Я починав з видавництва «Веселка» у 1986 році. Упродовж 35-ти років робота подарувала мені прекрасні творчі знайомства зі світочами української літератури: від Ліни Костенко до Всеволода Нестайка.

Перший класик, з ким мені випало працювати як редактору, був Платон Воронько. А я, треба зізнатися, завжди прагну щось покращити, вдосконалити. Не знаю, де я підхопив цю «бацилу», але вона в мені невігійна. Я мучу й себе, і всіх навколо, аби досягти ідеалу. І от, пам'ятаю, іду до Воронька і трохи хвилююся. Мені 25 років, а я маю до класика декілька зауважень і пропозицій – хотілося в п'яти чи шести віршах покращити деякі моменти. І Платон Микитович прийняв фактично всі мої зауваження. Лише один вірш лишили так, як було. З того часу я й осмілів.

І хочу вам сказати, що найлегше знаходив

порозуміння з найталановитішими митцями. Пригадую чудову співпрацю з Вінграновським. В цьому випадку страшенно хвилювався, бо це улюблений поет, а тут мені йшлося про його оповідання «Гусенятко», яке щиро вважаю геніальним, тут дуже доречно саме це слово, але в одному реченні був невинуватий момент якогось незумисного «советизму». І я дуже хотів цього позбутися. Вінграновський легко на це погодився. А ще в одному прекрасному вірші, в якому «сховавшись в лапи, лев ридав», раптом вигулювало якесь «шурхотіння гуми», що римувалося з «пуми». Я делікатно запропонував, щоб лев ридав «скраєчку біля літа». Це Миколі Степановичу сподобалось, і він переписав інший рядок для рими, і вийшло пречудово: *Прощальний промінь заглядав і вечорово клінав. Сховавшись в лапи, лев ридав скраєчку біля літа.* Внизу рукопису Вінграновський розмашисто написав: «Обіймаю!!!». Таке окрилює.

Або робота з Дмитром Павличком над редакцією моєї улюбленої віршованої казки «Золоторогий олень». Дмитро Васильович переписав по-новому половину казки, і вона стала ще краща. Вчора мені передали його нову книжку з автографом, у якому він ще раз дякує мені за спонуку до глибокої редакції названої казки.

Співпраця з Ліною Костенко? Вона теж тримається на глибокій довірі (а з мого боку, сказати б, на пієтеті). Нам дуже легко і плідно працювалося над усіма книжками, які виходили в «Абабі». Щось особливе згадати? Навіть не знаю... Це, мабуть, неправильно... Наприклад, в одному епізоді в романі «Записки українського самашедшого» йшлося про відгомін афганських подій і була цитата з мого юнацького вірша про ті ж події: *Хлоп'ята юні, чорноброві \ \ Знов чорнобривцями стають.* Боже, який я був щасливий, що Ліна Василівна це запам'ятала і процитувала!.. Але наступної миті в мені заговорив редактор: «А що, як люди скажуть, що це я напросився на цитату чи щось у такому дусі?». І я «поблідлими вустами» попросив це вилучити, хоч тепер, мабуть, і шкоду про це...

«Тореадори із Васюківки» Всеволода Нестайка – перший і, можливо, єдиний справжній український дитячий бестселер. В цьому романі, якщо зважати на час, коли він писався, було зовсім мало якихось «советизмів», але кілька маленьких було. І я запропонував їх змінити. Ясно, що вулицю Леніна ми відразу декомунізували. Ясно, що піонери залишилися, бо це прикмета часу, як наприклад легіонери колись. От фінал був трішечки радянсько-мілітарний. І Всеволод Зіновійович знайшов пречудову розв'язку – дописав одне чи два речення, які перевели зайвий пафос в дитячу іронію і гумор. І все стало на свої місця. До того ж, він ще й додав сім прекрасних, дотепних епізодів...

Мені, як авторові, теж дуже важливий погляд того, кому я довіряю. Коли я видавав свої поетичні книжки, у мене був приятель, на жаль його вже немає в живих, який мав трохи жовчний характер, коли йшлося про поезію і редагування. І мені це дуже подобалось. Я давав йому читати рукопис перед тим, як мала вийти книжка. І він давав мені п'ять чи сім зауважень. І, скажімо, за чотири з них я готовий був його задушити, але дві-три ремарки були для мене важливі, і коли б я почув їх після виходу книжки, мені було б гірко, я вважав би, що недопрацював, недогледів, а так – я міг це ще поправити. Йдеться про якесь слово, рядок, але в творчості все має значення.

ПРО ВИДАВНИЦТВО

Першою книгою була «Абетка». Але до того я чоти-

ри роки працював у «Веселці» і в «Молоді», де всякими правдами-неправдами намагався проштовхнути щось із забороненої на той час поетичної спадщини. Я був щасливий, коли вдалося опублікувати навечно 22-річного поета-упівця Мирослава Кушніра. Зокрема такі рядки: *Здригнувся вітер, злопотів \ \ На машті прапор України!* Уявляєте? За всякі такі витівки мені хотіли дати догану, а чи й вигнати, спеціальна комісія чекала мене зранку на прохідній, щоб зафіксувати моє спізнення більше, як на п'ять хвилин. Художник Кость Лавро недавно нагадав мені, як спеціально збирався комсомольський актив, щоб мене з комсомолу виключити.

►► Ви починали свій бізнес у буремні 1990-ті роки...

І. Малкович: Я не бізнес починав! Книговидавнича галузь лише в останні роки стала схожою на бізнес. Ніколи не сприймав видання книг як бізнес. Просто хотів видати «Абетку», яка починалася з ангела. Радянські ж абетки починалися з акули і з «арбуза». А в моїй – першим віршиком стали рядки, яких мене навчив мій тато, коли мені було чотири роки. Я їх трошки модифікував, і сотні тисяч дітей тепер знають і повторюють цей віршик. Я щасливий. І покладаюся на цього ангела. А в одному «дорослому» своєму вірші я пишу про дивовижну особливість нашої абетки, яка починається з Ангела, а закінчується Янголом. Це унікально. Від ангела до янгола. Вони ніби стоять з обох боків і захищають нашу «Абетку». Але якщо не підтримувати мову законами, цієї охорони виявляється замало.

►► Яка книга з виданих найдорожча для вас?

І. Малкович: Це нереально визначити. «Абетка» – дуже важлива. Пізніше ми зробили її перевидання з ілюстраціями художника Костя Лавра. Видали тритомник «Улюблені вірші», на яких виховувалося багато дітей. Ще була й аудіоверсія книги, яку записали наші найкращі актори. Тепер перші «Улюблені вірші» виходять з QR-кодом, і все можна слухати на телефоні чи інших пристроях.

Коли записували ці вірші, також не йшлося про заробіток. Я просто іноді чую, як батьки неправильно

читають, ставлять неправильні наголоси, інтонації. Мені здається, якщо вони послухають цю аудіоверсію, то «підтягнуться». Я довго працював над тим записом, і маю чимало відгуків на нього. Перший прийшов з Дніпродзержинська 1996 року. Лист був написаний українською мовою – вперше в житті для тієї родини. Батьки дитини розповідали, що їхній російськомовній сім'ї хтось подарував книжку і касету. Дитятко вивчило вірші, ставало на табуретку, коли приходили гості. «Нам це так подобалось, – писали, – що ми й самі почали цитувати якісь рядки. І так поступово зрозуміли: та ми ж українці!» Ця книжка спонукала їх вивчити мову і перейти на неї. І це не єдине подібне свідчення.

►► **Та це ж лагідна українізація...**

I. Малкович: Однак такою лагідною українізацією можуть займатися тільки такі приватні особи, як я. Держава повинна ставитися до цього трохи жорсткіше.

ПРО МОВУ ТА ДЕРЖАВУ

I. Малкович: На державному рівні лагідна українізація – це ніяка українізація. Закон про мову мав вийти хоча б у 1993 році. Може б тоді й війни не було в нас, якби Україна просякла в інформаційний простір того регіону. А що таке інформаційний простір? Це не просто новини. Ми всі, якщо хочемо пожартувати, як правило, цитуємо російські фільми, мультфільми. Хіба що з «Пропалої грамоти» можемо щось згадати. Тепер, на щастя, часто цитовані вірші Ліни Костенко, Сергія Жадана. Це і є те саме творення українського простору. Якби ми не дозволяли бездумно писати історію рідного краю донецьким шовіністам, перебрівувати її, обмежували інформаційний спам, проводили жорсткішу українізацію відразу, як отримали незалежність, все було б інакше.

ПРО ПОЕЗІЮ

►► **Ви оголосили розіграш шести «еверистиків» поетичних збірок, і в кожному – 20 томів! Переможців визначите у свій день народження. В інтернеті з цього приводу стався ажіотаж. Дуже радує, що люди читають і купують вірші. Декілька років тому здавалося, що все переходить в інтернет, модними ставали електронні книжки. Але під час локдауну виявилось, що інтернет потрібний для того, аби замовити паперову книжку.**

I. Малкович: Поезії видається багато, але далеко не кожна книжка продається. По-перше, має бути добрий поет. Нову книжку Жадана, навіть якщо вона буде видана не дуже гарно, все одно розкуплять і будуть читати. Але поезія ще корелює з естетством і вишуканістю. Її потрібно належно подати, здизайнувати. Нашу серію дуже часто дарують на дні народження, бо це – справжній дарунок для естета і шанувальника поезії.

В нашій антології сучасної української поезії двадцятого століття, яка має дві тисячі шістнадцять сторінок, вдалося дотриматися мого власного правила: якщо вірш на дві сторінки, то він має починатися зліва, щоб читач мав перед очима увесь вірш. Так зручно читати. Намагаюся закладати ці такі свої магнітики любові в кожную нашу книжку.

”

2019 року все перемінилося. Виявилось, що по-справжньому «виховали» молодь не ми, не люди культури і науки, а 95-й квартал.

Ця серія не просто створювалася. Я довго мріяв її видати. Було багато варіантів дизайну, розмірів книжок. Наприклад, перші наклади «Антології поезії ХХ століття» продавали в мінус, бо я хотів, щоб люди читали найкращу українську поезію двадцятого століття. Це був для мене не випадковий проект, а передовсім просвітницький і, сказати б, волонтерський.

А окрема збірка Ліни Костенко виявилася феноменальною. Ми за недовгий час продали вже десь понад 150 тисяч примірників. В європейській поезії нічого подібного й близько немає. Навіть не знаю, в якій країні сучасний поет має такі наклади. Це щось фантастичне.

►► **Скільки томів у поетичній серії?**

I. Малкович: 25 плюс «Антологія».

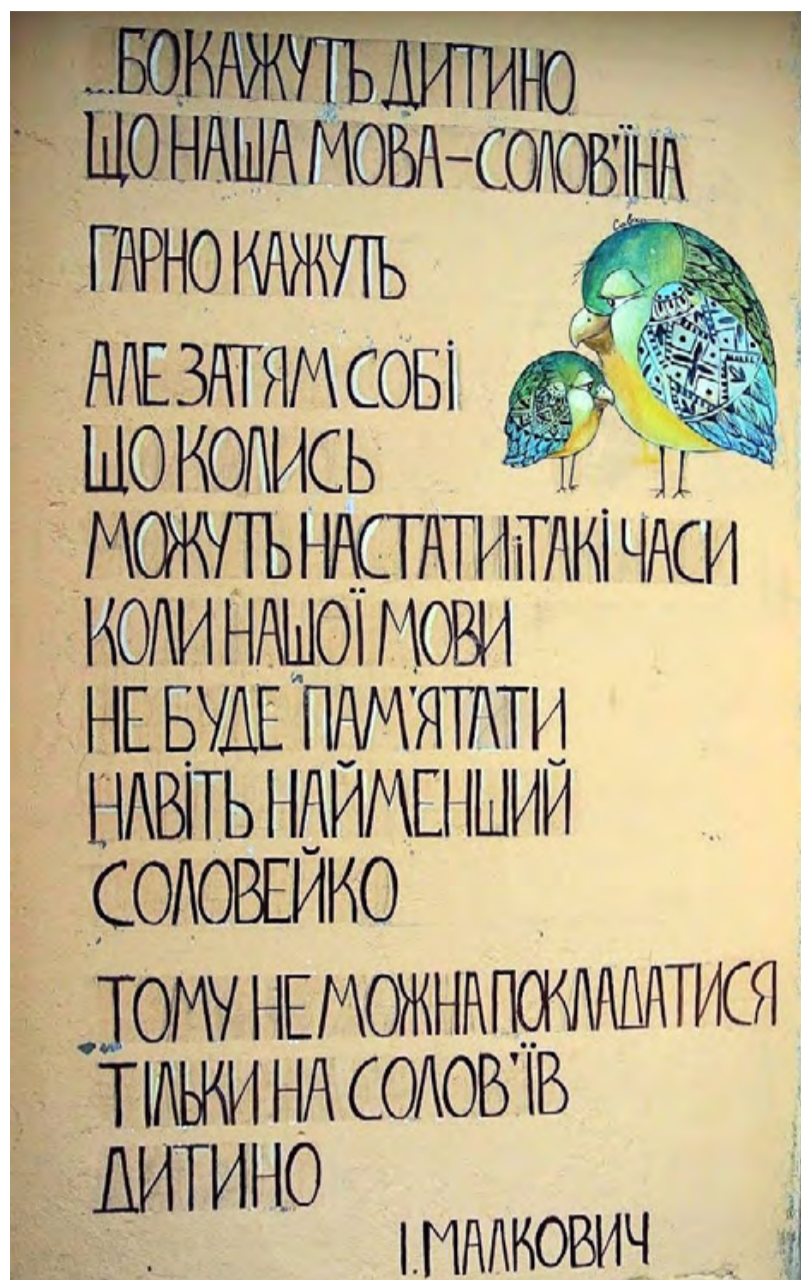
►► **Кого з поетів там поки немає?**

I. Малкович: Зараз саме працюю над збіркою Стуса. Дуже відповідальна робота. Надскладна людська доля. Непрості, болючі, глибокі вірші. Як він виживав у тюрмі, та ще й писав? Для того, щоб наповнюватися якимись енергіями, які спричиняють народження віршів, мусиш читати. І він любив читати. Стус був одним із найосвіченіших поетів. Хто в 1960-ті – на початку 1970-их читав Гайдеггера? Одиниці. А він його цитує. Стус був одним із найбільших інтелектуалів, і в тюрмі намагався утримати в собі той скарб прочитаного. Довгі тюремні роки він жив у закритому просторі, як раб, якого карають бозна за що. Я хочу зробити книжку такою, щоб люди побачили, який це великий поет, показати його глибину не тільки, як людини болящої, а й великого поета, мислителя. І при цьому, щоб не було забагато всього, щоб до міри. Залучив до цієї роботи Костя Москальця. Він колись написав про Стуса дуже хорошу статтю, перечитав усі його вірші. Разом довершимо збірку.

ПРО ВІК

►► **На скільки років ви почуваєтеся?**

I. Малкович: Як у чому. Коли займаюся спортом, хоч, дивлячись на мене, цього й не скажеш (сміється), тоді почуваюся значно молодшим і виграю у великий теніс у сорокарічних партнерів. А як людина суспільна, чуюся страшенно втомленим і часом зневіреним.

Як видавець намагаюся бути трохи молодшим, але це не завжди вдається. Спілкуючись з молодими авторами, маючи в команді молодих людей, дуже важливо самому відповідати їхнім вимогам. Наприклад, я був таким, сказати б, антикоміксним видавцем, але ми ось видали перший комікс. Якось з'явився хлопець зі Львова і запропонував українські малюнки (так він називає комікси). Смішне слово. Зараз готуємо вже другу книжку. Буде і третя. Ми сусідуюмо з Богданом Бенюком. Його наймолодший онук Ярема недавно питає мене: «Пане Іване, коли вийде друга книжка коміксів?». І я розумію, що для діток дев'ятидесяти років це класно. Мені ще дуже до вподоби, що ці хлопці намагаються робити комікси на українському матеріалі, українських казках, легендах. І це мене надихає, адже вони не хочуть розмитися в цьому світі, а хочуть відбутися саме як українські митці.

А щоб бути в тонусі, то ось погляньте (пан Іван показує на екрані телефону електронну графіку), – бачите, за рік мій середній щоденний показник руху – 11,5 км!

►► **Ви ж за кермом пересуваєтесь. Коли встигаєте ще й стільки ходити?**

І. Малкович: Святий локдаун допоміг! У мене є доріжка довкола обійстя. От я й ходжу. Для мене це важливо. Підраховував, що за рік я вже дійшов до китайського кордону!

ПРО КНИЖКИ, ЯКІ ФОРМУВАЛИ МАЛКОВИЧА

І. Малкович: В юнацтві я їздив з томиком Рільке у перекладі Бажана. Це було дуже-дуже для мене важливо. В юності відкрив для себе Богдана Ігор-Антонича. Пам'ятаю, як мене вразив роман Богуміла Грабала «Я обслуговував англійського короля». Абсолютно метафорична поетична мова, насаджена на стержень

яскравого, виразного сюжету. За 18 днів автор написав цей роман.

ПРО БІЗНЕС

►► **Книговидання може бути прибутковим?**

І. Малкович: Так. Я ж, коли починав, був абсолютним неофітом у цій справі. З чого все почалося? У 1989 році я був у команді, яка робила першу «Червону руту» в Чернівцях. В 1990-му ми їздили на великі гастролі по Україні, я був ведучим, а потім нас запросили за кордон – у Канаду. Там я мав кілька поетичних зустрічей і заробив тисячу доларів. Я не знав, що з ними робити. Купив всім дарунки, бо боявся везти такі гроші. Привіз два долари, щоб показати, який вони мають вигляд. А тоді за тисячу доларів у Києві можна було купити однокімнатну квартиру... Я того не міг навіть уявити. Такий був потужний бізнесмен (сміється).

А 1992 року я створив видавництво. Вважаю, що головними моїми трьома китами, на яких усе до цих пір тримається, є якість, почуття міри і смаку. Я щиро вірив, що можу зробити добру книжку. Як тільки видав «Абетку», всі почали казати: «Малкович такий чудовий видавець». А як мене всі почали хвалити як видавця, то я мусів триматися на рівні. То й дотепер якимось, слава Богу, протримався.

Я й досі не надто вдаюся у вивчення законів бізнесу, радше прислухаюся до інтуїції. Іноді й помиляюся, але переважно все виходить непогано. Наприклад, під час локдауну наші продажі через інтернет дуже зросли.

ПРО 30-РІЧЧЯ НЕЗАЛЕЖНОСТІ

За цей час переформатовувалися цілі держави, з феодалних перетворювалися на індустріальні. А ми дуже мало встигли. Наші університети мали б уже бути на провідних місцях у світі. Наука мала б процвітати – ми ж таки космічна держава... Але карб бездержавної нації і досі дається взнаки. Любимо сміятися з усіх, не помічаючи власних вад. Очевидно, є в нас якийсь такий вивих, який в несподіваний момент запускається на самознищення. Дуже шкода, що ми такий великий історичний період проґавили – 30 років!

Коли я побачив результати виборів 2019 року, сприйняв це як особисту поразку. Перед тим виповнилося 25 років видавництву, і брати Капранови, вітаючи нас, казали: «Це червоне лого на книзі є вашим знаком якості. На цих книжках вирости ті діти, які були на Майдані гідності». Я ніби й розумів, що це гіпербола, але було приємно, бо й сам знав багатьох наших читачів, які там були. Знаю, що Іван Сидор, який тої трагічної ночі бив у дзвони Михайлівського собору, теж читач наших книг...

Але 2019 року все перемінилося. Виявилося, що по-справжньому «виховали» молодь не ми, не люди культури і науки, а 95-й квартал, який готів з кожної праски – іронія у ставленні до своєї держави, знущальні інтонації в українській вимові, зневаги до всього українського, бо – «какая разніца»...

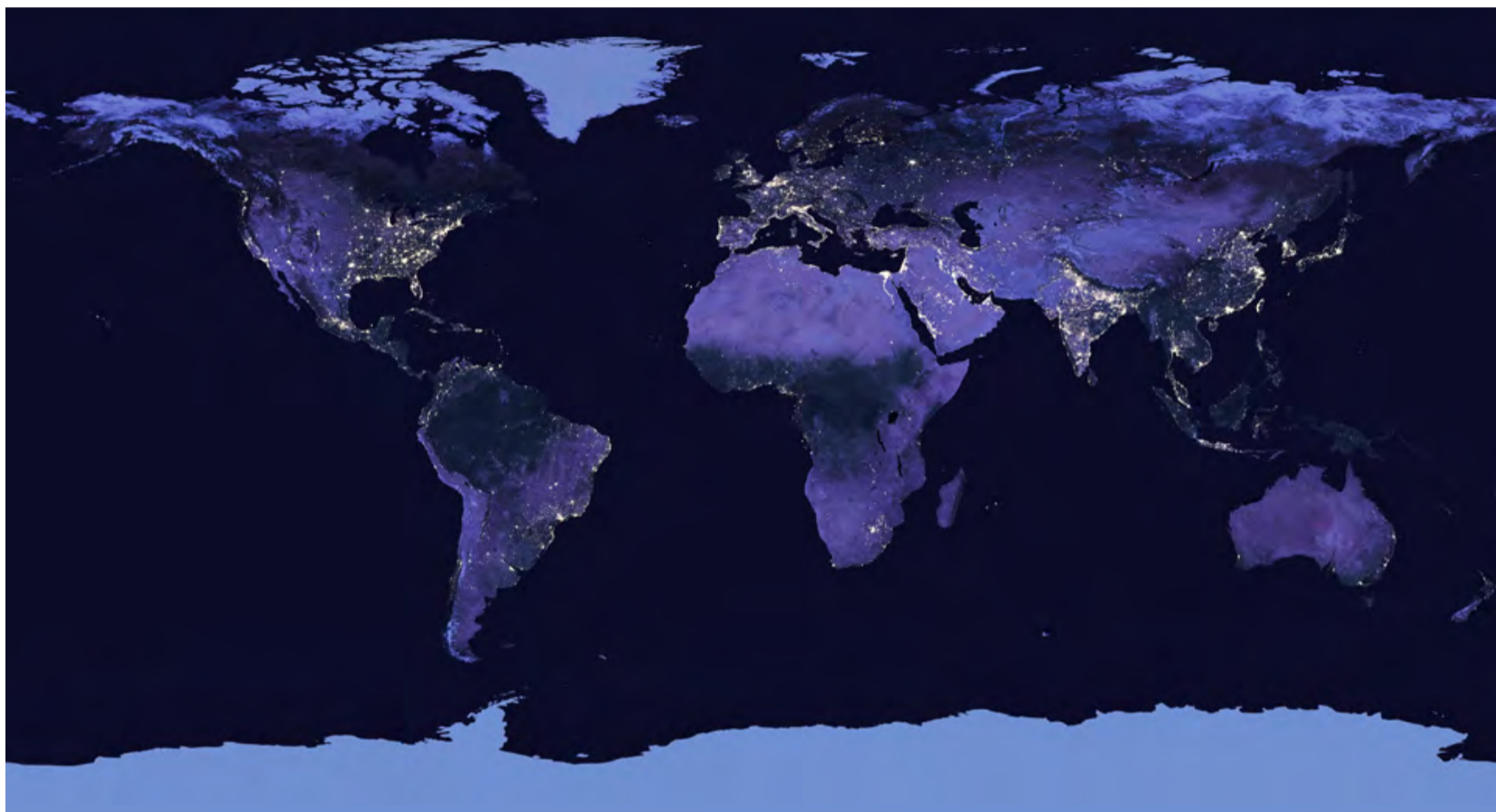
►► **Як у цій ситуації руки не опустити?**

І. Малкович: Кожна людина намагається не зупинитися, мало хто опустив руки і нічого не робить. Багато хто бовтається у своєму «молоці» і збиває, як та жабка, своє масло. І в багатьох молодих (і не тільки молодих) українців воно смачне-пресмачне і конкурентне-преконкурентне...

**Віолетта Кіртока,
Цензор.НЕТ**

СТУПИТИ НА ДОРОГУ БРАТЕРСТВА (15)

Знайомимо вас з новою енциклікою Папи Франциска на тему братерства та соціальної дружби.

Скупчення людей у нічний час, 2016 рік. Світлина: NASA

У четвертому розділі енцикліки «Fratelli tutti», названій «Серце, відкрите для всього світу», роздумуючи про явище людської мобільності, Папа Франциск розглядає також проблему взаємин між місцевим і глобальним.

Покликаючись на Апостольське напоумлення «Evangelii gaudium», Святіший Отець зазначає, що потрібно вміти поєднати глобальне та локальне, аби «уникнути крайнощів», перша з яких полягає у тому, що громадяни живуть «у абстрактному глобалістичному універсалізмі», а друга – коли «перетворюються на фольклорний музей» нездатних реагувати на новизну та цінувати красу, яку Бог поширює за межами їхньої огорожі. Глобальне «рятує від дріб'язкового хуторянства», натомість локальне спроможне «бути закваскою, збагачувати, запускати механізми субсидіарності. І тому універсальне братерство і соціальна дружба в кожному суспільстві – це два нероздільні і суттєві полюси. Їх розділення веде до деформації й небезпечної поляризації» (142).

Тому, за словами Папи, відкритість не означає відречення від власних скарбів, бо без власної ідентичності неможливий діалог з іншими, що стосується також відкритості між народами. «Не зустрінуся з ближнім, якщо не стоятиму на міцному і глибокому фундаменті, бо тільки на ньому можу прийняти дар іншого і дати йому щось справжнє. Відмінну особу та її самобутній внесок можу прийняти лише тоді, коли я глибоко вкорінений у свій народ і в його культуру», – наголошує він, зазначаючи, що загальне добро всього світу «вимагає, щоб кожний захищав і любив свою землю», бо «наслідки катастрофи в одній країні» спроможні вразити «всю планету». «Ця думка спирається на позитивне значення права власності: бережу й розвиваю те, що маю, аби воно було корисним внеском у добро всіх людей» (143).

Це також є передумовою «здорового обміну, який збагачує». Універсальне, як зазначає Наступник святого Петра, «не повинно бути однорідним, монотонним і еталонним проявом форми єдиної панівної культури, яка врешті-решт втратить палітру своїх кольорів і стане відразливою». Прикладом такої спокуси є біблійна розповідь про вавилонську вежу. Прикладом «фальшивої відкритості на універсальне» він називає ту, яка походить «із порожньої поверховості тих, які не здатні глибоко вкорінитися в свою батьківщину, або носять у собі незагоєні образи до свого народу». Адже «глобальне не нищить, часткове не позбавляє плідності», йдеться, радше, про «багатогранник, у якому шанують цінність кожної людини», коли ціле є чимось більшим від суми частин (144–145).

Протилежною крайністю, на яку звертає увагу Глава Католицької Церкви, є «локальні нарцисизми, які не мають нічого спільного зі здоровою любов'ю до свого народу і до своєї культури». Йдеться про «замкнений дух», який через відчуття невпевненості й страху до іншого «воліє будувати оборонні мури для самозахисту». Але без щирої відкритості на універсальне «неможливо мати здорову локальну ідентичність», якщо не збагачуємо себе іншими культурами та не солідаризуємося з драмами інших народів. Закритість у «кількох ідеях, звичаях і перевірених часом гарантіях», яка не здатна «захопитися багатьма можливостями і красою, які пропонує широкий світ», веде до того, що «локальне життя втрачає автентичну активність, не може доповнюватися чимось іншим; і вже обмежує можливості свого розвитку, стає статичним і хворобливим».

”

Без зіставлення з іншим важко мати повне розуміння себе самого, бо «інші культури – не вороги, від яких потрібно захищатися, а різні відображення невичерпного багатства людського життя».

Бо кожна здорова культура з природи є відкритою та дружньою, і навпаки, «культура без універсальних цінностей не є справжньою культурою» (146).

За словами Папи, «чим вужчий світогляд людини у мисленні й у серці, тим важче їй зрозуміти близьку дійсність, в яку вона занурена». Без зіставлення з іншим важко мати повне розуміння себе самого, бо «інші культури – не вороги, від яких потрібно захищатися, а різні відображення невичерпного багатства людського життя». Тож поглянувши на себе з точки зору іншого, «кожний може краще пізнати особливості своєї особовості і своєї культури». Адже «насправді здорова відкритість ніколи не шкодить ідентичності»: збагачуючись чужими елементами, жива культура

не стає копією, але інтегрує нові елементи «по-своєму». Тоді й культура, з якої запозичені якісь елементи, «по-новому ними збагачується» (147–148).

«Щоби стимулювати живий зв'язок між любов'ю до батьківщини і глибокою приналежністю до всього людства, добре було би пригадати, що людство – це не сума окремих країн, а сопричастя між ними, взаємне прийняття, яке випереджує виникнення окремих груп. І саме в це взаємопоєднання універсального сопричастя інтегрується кожна група людей і там знаходить свою красу. І тому кожна особа, народжена в конкретному контексті, знає, що належить до більшої родини, без якої неможливо пізнати себе саму в повноті», – пише Святіший Отець, додаючи, що такий підхід вимагає визнати, що «жоден народ, жодна культура чи особа не може досягнути все самостійно», а «усвідомлення обмежень чи частковості – не загроза, а ключ до мрій і праці над спільним проектом» (149–150).

Як зазначає Папа, завдяки регіональному обміну, від якого слабші країни відчиняються на широкий світ, «можливо, щоб універсальність не розчинила локальні риси». Культурна, економічна і політична інтеграція з сусідніми народами «повинна супроводжуватися процесом навчання, який підтримуватиме цінність любові до ближнього як першого зусилля, необхідного, щоб досягнути універсальну інтеграцію» (151).

Підсумовуючи, Святіший Отець звертає увагу на той факт, що у деяких кварталах досі залишається живим дух «сусідства», коли «кожний спонтанно відчуває обов'язок бути близько й допомагати сусідові». У таких місцях «зв'язки близькості позначені безкорисливістю, солідарністю і взаємністю» завдяки відчуттю, що це «наш» квартал. «Було би добре, якби так жили сусідні країни і були би здатними будувати сердечну близькість між своїми народами», – таким є побажання Папи, на заваді чому стає «індивідуалістська ментальність», яка передається також і стосункам між країнами. Можливо, це через те, «що ми виховані в такому страхі й недовірі» (152).

Крім того, існують «могутні й великі компанії, які користуються цією ізоляцією». Водночас, для малих і вбогих країн можливість порозумітися з сусідами «дасть їм можливість вести переговори як блок країн і не стати маргінальними сегментами, залежними від великих потуг». «Сьогодні, – наголошує Глава Католицької Церкви, – жодна відокремлена національна країна не може забезпечити загальне добро для свого населення» (153).

**Новини Ватикану
на основі перекладу українською мовою,
поширеного єзуїтською спільнотою в Україні**

ЮРІЙ ШЕВЕЛЬОВ (фрагменти спогадів)

З Нью-Йорку надійшла дуже сумна звістка про те, що 19 квітня після тривалої важкої хвороби відійшла у кращі світи Марта Скорупська – українка-інтелектуалка небуденної сили, довголітня редакторка «Сучасності», блискуча перекладачка. Невимовний жаль... Запам'ятайте це ім'я. Таких людей мало.

Колись я вмовила пані Марту дати мені для публікації в часописі «Критика» її надзвичайно цікаві й дотепні спогади про Ю. Шевельова. Коли я була в Нью-Йорку, мені часто випадало чути від знайомих: «тобі треба познайомитися з Мартою Скорупською», «це могла би перекласти Марта Скорупська» або «це могла би тобі розповісти Марта». Тож у грудні 2018 року я врешті наважилася зателефонувати до пані Марти, якої вже наперед трохи побоювалася. Та розмова розсіяла мою непевність, а ще – її результатом стали ці спогади про Шевельова. Подаю їх тут, щоб ви відкрили для себе цю жінку.

Цей текст виступу Марти Скорупської в УВАН, як наголошувала авторка, має неформальний, особистий характер, адже із Шевельовим її пов'язували не лише два роки редагування «Сучасності», а й справжня приязнь. Спогади цікаві деталями й дають враження про децю іронічний і водночас поважний спосіб спілкування та атмосферу життя двох українських інтелектуалів-ньюйоркчан, а також розповідають, як зауважує пані Марта, про «складність особистості Шевельова», який із майже мітичної особи перетворюється на живу людину зі своїми смаками, страхами і загадками.

Тамара Гундорова

▲
Юрій Шевельов. Ломжа.
Світлина бл. 1913 року.
Джерело: Архів-музей УВАН
ім. Дмитра Антоновича

Ми з Юрієм Шевельовим були земляками. Ми встановили цю істину одного літнього дня в мальовничому Гантері. Виявилось, що 1943 року, під час першої радянської окупації Галичини, Юрій Шевельов був офіційно зареєстрований жителем Моршина. І хоч ця реєстрація була лише на коротку так звану «путівку» на лікування і виявилася цілком фіктивною, бо Шевельов провів усі дні свого нібито лікування у Львові, ми таки вирішили називатися земляками. Нитки з далекого Моршина якимось перепліталися впродовж мого знайомства з Юрієм Шевельовим упродовж багатьох років. Бо курортне містечко Моршин відвідували в часи мого раннього дитинства (а то й жили в ньому і побували в нашому домі) люди, з якими мені випало зустрічатися, а то й працювати вже далеко від України.

Про Шевельова мені було відомо від середньошкільного віку. Щоправда, тоді, звичайно, йшлося про Юрія Шереха і в основному про його діяльність у МУРі, про «національно-органічний» стиль, що його він тоді проповідував, а також його есеї про окремі літературні твори та їхніх авторів. Добре пригадую палкі дискусії за нашим столом у далекому Едмонтоні, де чи не кожної неділі після Служби Божої збиралося товариство тамтешніх літераторів, на чолі з близьким другом мого батька, Юрієм Стефанником, а інколи і з такими гостями, як Тодось Осьмачка,

Докія Гуменна, Микола Понеділок, та іншими гостями з далекої Америки або інших канадських міст. Як буває в українських дискусіях, оцінки були категоричні. Найчастіше як остаточний аргумент наводили котресь судження Шереха. Сьогодні вже не пригадую, чи козирною картою був той «національно-органічний стиль», чи саме він був критерієм для визнання якогось твору недолугим із погляду «світової літератури», еталоном якої зазвичай були шедеври німецької культури, тоді мені ще невідомі. Але добре пам'ятаю, що неприсутній Шерех був у центрі цих баталій.

Коли, будучи студенткою університету, я переїхала до Торонта, Шерех – тепер уже Шерех-Шевельов – далі залишався в центрі всіх літературних дискусій. Я жила з батьком і бабцею в домі Уласа Самчука, колишнього соратника Шереха в МУРі. Доти я вже встигла прочитати деякі Шерехові тексти у підшивках «Арки», в «Нових Днях» і, мабуть, в інших виданнях. Самчук не мав особливого пієтету до Шереха: він читав тодішні бестселери і, як прозаїк, мріяв про видання власних творів у перекладі на англійську мову. А мені, студентці англійської літератури (такої англійської, а не американської) та ще й періоду так званого формалізму в літературній критиці, «національно-органічний» стиль не надто пасував. Отож, здається, тільки мій тато, пишучи вірші, захищав поняття чогось органічно українського бодай у поезії.

▲
Юрій Шевельов та сестра Віра.
Харків, світлина 1914 року.
Джерело: Архів-музей УВАН
ім. Дмитра Антоновича

▲
Випускники Першої харківської торгпромпрофшколи.
Зліва направо: Ася Першина; Люся Биховська; Бася Березіна;
Ната Бредіхіна. Стоїть Юрій Шевельов. Харків. Світлина 08.11.1925.
Джерело: Архів-музей УВАН ім. Дмитра Антоновича

Аж невдовзі перед переїздом до Нью-Йорка я встигла прочитати першу збірку Шереха «Не для дітей» (1964). Мене захоплював його стиль, із багатьма Шереховими висновками про твори авторів, яких я вже мала нагоду прочитати, я погоджувалася, з іншими – ні. Але мені було очевидно: Юрій Шерех-Шевельов – справжній ерудит, людина тонкого смаку, який мені доти ніколи не траплявся серед українських авторів. Мабуть, саме тоді в мене виникло відчуття, що і серед українців є справжні «інтелектуали». Думаю, хоч і не можу сказати з абсолютною певністю, що це відкриття також вплинуло на моє рішення прийняти запрошення приїхати до Нью-Йорка й розпочати працю у видавництві «Пролог».

Не можу згадати, коли і як відбулася моя перша реальна зустріч із Шевельовим. Не виключаю, що це могло статися після якоїсь конференції в УВАН, на одному із семінарів у Колумбійському університеті, які я досить часто відвідувала, а може, і в редакції «Прологу», куди в ті часи, хоча й рідко, заходив Шевельов.

Але мої перші розмови з професором (та й початки уявлення про нього як про людину, а не тільки неприступного корифея української науки й есеїстики) припадають на літо середини 1970-х років. У ті роки в Гантері відбувалася серія однотижневих семінарів під егідою УВАН. На одному з перших семінарів Шевельов читав курс лекцій про історію української мови. Тему, яка сама по собі доволі суха, він перетворив у захопливу розповідь про розвиток старослов'янської мови у сучасну українську. Ми, слухачі, нетерпляче чекали кожної наступної лекції (а їх було по дві щодня) і, як злісні малюки, знущалися із другого викладача того семінару, нині вже покійного відомого соціолога, тільки за те, що, на відміну від Шевельова, йому бракувало блиску у викладі.

Під час семінару було багато нагод розмовляти з Юрієм Шевельовим. Усі ми мешкали в одному пансіоні – «Карпатії», де й відбувався семінар. Снідали, обідали й вечеряли разом. Але Шевельов, попри те, що майже всі учасники мали вищу освіту і більшість самі були викладачами, а то й професорами університету, зберігав свою звичну професорську «дистанцію». Тобто був увічливим до всіх, розмовляв із нами на різні теми, але не давав нам втягувати його в наші післялекційні заняття.

Пригадую, як ми довго й нудно вмовляли його прийти на традиційну для тих семінарів «ватру». Безуспішно. Тож

розспіване товариство, вже десь далеко за північ, вирішило влаштувати йому концерт під вікном. Після виконання всього традиційного українського репертуару, а на додачу ще й іспанського (його знав наш колега Хосе Касанова) і навіть японського (на який спровокували мого чоловіка), комусь спало на думку довести професорові-славистові, що ми знаємо і російський фольклор, і ми повним хором виконали йому «Катюшу».

Невиспаний професор наступного ранку не дорікнув нам жодним словом за наші дівчатські витівки, лише наприкінці останньої лекції згадав, що «Катюша» – це не дівоче ім'я, а популярна назва гранатомета, який Червона армія використовувала під час Другої світової війни. У цьому короткому екскурсі в історію російської мови був весь Шевельов. Без зайвих слів він дав нам зрозуміти повний обсяг наших знань, не кажучи вже про нашу поведінку.

Справжнє моє знайомство, яке згодом переросло у дружбу, припало на осінь 1978 року. Почалося воно не дуже вдало. Справа в тому, що після того, як Іван Кошелівець пішов із посади головного редактора журналу «Сучасність», мене, як його заступницю (протягом понад двох років, від січневого випуску за 1978 рік), призначили виконувати обов'язки головного редактора. Під час призначення мені пояснили, що це начебто випробувальний період, оскільки я ще молода (як відомо, 38 років у тогочасному українському середовищі – це ще рання молодість, а тим більше в жінки). Чого мені не сказали, це того, що видавництво чекає на звільнення Юрія Шевельова від обов'язків професора Колумбійського університету в зв'язку з його виходом на пенсію, щоб передати редакцію йому. Тому, коли одного осіннього дня 1978 року тодішній президент видавництва «Пролог», доктор Мирослав Прокоп, повідомив, що ми разом ідемо до професора Шевельова «на розмову», щоб переконати його перебрати редакторство, мушу зізнатися, що ця звістка не викликала в мене особливого захоплення.

Я вперше сиділа у помешканні професора, слухала розмову між Прокопом і Шевельовим, а в душі кипіла образа. І коли наприкінці зустрічі Шевельов звернувся до мене, переконаний, що я залишуся його заступницею, вся моя образа на видавництво «Пролог» вилася, хоч і цілком несправедливо, на нього. Хоч як дивно, професор не образився за мої терпкі слова, щоправда, не на його адресу, але в його присутності, що поставило і його в незручне становище. Замість того переконав мене залишитися в редакції.

Мушу зізнатися, що ті неповні два з половиною роки праці в редакції із Шевельовим були для мене неабиякою редакторською (і не тільки редакторською) школою. Він мав власний, дуже чіткий план для журналу, але часто радився щодо своїх задумів, різних матеріалів, а інколи мені навіть вдавалося його в дечому

▲
Юрій Шевельов – молодий викладач.
Світлина 1931 року.
Джерело: Архів-музей УВАН
ім. Дмитра Антоновича

▲
Юрій Шевельов (ліворуч) та професор Любомир Дюрович,
керівник Інституту слов'янознавства.
Надання українському вченому почесного
докторату університетом у Люнді, Швеція. 1984 рік.
Джерело: Gazeta.ua

переконати. Саме за ці роки, на мою думку, між нами зародилася справжня приязнь. Він заходив до «Прологу» щонайменше раз на тиждень, а поза тим ми щодня розмовляли по телефону. І не всі розмови були суто діловими, бо, як виявилось, Шевельов також був не проти поговорити про поточні події, а то й «переполоскати кісточки» деяким спільним знайомим або охочим засвітитися на сторінках «Сучасности».

Утім, не можу сказати, що Шевельов повністю вписувався в нашу «прологівську», досить таки «панібратську» атмосферу. Але дуже скоро виявилось, що не такий він уже й недоступний, як здавалося декому з нашого колективу. Пригадую один епізод, досить характерний для вельми шанобливого ставлення старшого начальства «Прологу» до професора Шевельова, як воно його неодмінно називало. У моїй захаращеній кімнаті (бо, крім журналу, я в той час відповідала і за книжкові видання) на шафці, на досить видному місці при самому вході, висіла від руки написана нецензурна частівка російською мовою, що її колись надіслав колега з Вашингтона як коментар на котрись подію дня. Мені частівка здалася влучною – і не тільки в контексті тієї конкретної події, і я не збиралася знімати її із заслуженого місця, попри поради більш «коректного» начальства, яке, посміявшись із братньої творчості, трохи хвилювалося тим, «що скаже Професор Шевельов». Тож частівка спокійно собі висіла на стіні, Шевельов часто проходив повз неї, жодних коментарів не було. Аж одного дня він спокійно підійшов до нецензурного «сочінєня» і традиційним синім редакторським олівцем виправив аж дві орфографічні помилки, яких допустився автор. «Ось так треба», – сказав і всміхнувся, не розвиваючи теми. Але в пізніших розмовах, коли я цілком цензурною мовою інколи висловлювала йому своє обурення з приводу якоїсь події в культурному чи політичному житті української громади, він усміхався і згадував мені цей твір, кажучи: «Пані Марто, не дивуйтеся, це так, як у тій вашій улюбленій частівці».

Один із приємних спогадів про Шевельова із часів, коли він був редактором «Сучасности», припадає на сам початок цього періоду. Змирившись із думкою, що я працюватиму таки як заступниця Шевельова, я, мабуть, вирішила, що треба якось реабілітувати себе в його очах після нашої першої не надто приємної зустрічі. Це тепер

я так пояснюю собі свою мотивацію, але цілком імовірно, що я просто хотіла провести цікавий вечір із цікавою людиною. Отож я вирішила запросити Юрія Шевельова до нас на вечерю. До товариства я запросила Миколу Лебеда і його дружину пані Оду, а також наших близьких друзів, Володю і Наташу Тетерятнікових, тоді нещодавніх емігрантів із Москви. Чому мені здалося, що такі різні люди знайдуть спільну мову, не знаю. Але виявилось, що я не помилилася. Наше товариство сиділо за столом десь до другої години ночі. Розмова точилася двома мовами. Нині вже покійний Володя Тетерятніков (перед виїздом до Америки видатний реставратор ікон та інших музейних цінностей із Всесоюзного міністерства культури) розповідав про часті відрядження до Києва, свої враження про українців та їхнє ставлення до власних культурних надбань, а також про те, як йому вдалося віднайти на стриху в Києві та зберегти оригінальні кліше колекції українських хрестів відомого українського колекціонера Ханенка, які він уже в Америці намагався безуспішно передати до Українського Інституту в Гарварді. Тетерятнікова також вельми цікавила історія Миколи Лебеда як провідника ОУН та «бандерівців», і він із захоптом слухав його оповідь про цей спотворений радянською пропагандою період української історії. Шевельов брав активну участь у розмовах, плавно переходячи з української на російську, залежно від співбесідника, а часто і перекладаючи то Миколі Лебедеві, то Володі Тетерятнікову. Враження від вечора, який виявився надзвичайно цікавим, залишилося донині.

А Шевельов як джентльмен старої школи наступного дня залишив у нашого двірника як подяку за вечір дві банки угорського гуляшу, додавши записку, що це справді смачний делікатес, який, головне, не потребує витрати часу на готування. Це був не лише протокольний жест вихованого гостя, а й добродушний натяк на мої кулінарні випробування. Бо коли я запрошувала Шевельова в гості, він попередив мене, що має проблеми із зубами і може їсти тільки щось «мелене». Це поставило мене перед неабиякою проблемою: я не збиралася годувати гостей кашею, а мої кулінарні здібності були обмежені. Тож я вдалася до знаменитої Джулії Чайлд і віднайшла рецепт досить доброї французької страви – «Blanquette de veau», тобто звичайного гуляшу з телятини у сметані, але на французьку манеру. І вийшло непогано: хоч не мелене, але м'яке, «їстівне» для Шевельова, а для мене ще й вияв знайомства з «французькою кухнею». За що Шевельов і винагородив мене вишуканим угорським варіантом.

Мабуть, на підставі цього Шевельов повірив у мої кулінарні здібності, бо за декілька років зателефонував до мене з кулінарним запитанням. Зізнався, що дуже любить пшоно, але не вміє його варити. Я також люблю цю кашу, але ніколи її не варила з тих самих причин, що й професор. Натомість я втішила його, що маю аж три куховарські книжки, в яких мав би бути рецепт цієї аж ніяк не американської страви. На вибір запропонувала англomовну книжку традиційної української кухні авторства Савелі Стечишин із Канади; польську, яку мені принагідно купив мій чоловік; і славетну «Книгу о вкусной і здоровай піщі» з передмовою Сталіна, яку я сама придбала, бо мені дуже сподобалися кольорові фотографії, на яких розмаїті вишукані страви тих голодних повоєнних років чомусь вийшли синьо-зеленими. Терпляче вислухавши всі три рецепти, Шевельов таки вибрав рецепт під імпріатуром Іосіфа Віссаріоновіча як найкращий варіант. А пізніше зателефонував сказати, що пшоно вийшло класне і хоч за це він вдячний великому вождеві.

А взагалі Юрій Шевельов, попри те, що його улюбленими були китайські страви, також дуже любив солодощі і цим інколи надихав мене на нові кулінарні подвиги.

Зазвичай у серпні, коли з'являються стиглі сливки, «New York Times» друкує рецепт випічки з ними. Тож, коли Шевельов уже надто дорікав мені за незрозумілу для нього затримку з виданням листів вісниківців із архіву Наталі Лівницької-Холодної, до яких я писала анотації, я пекла цей нескладний, але дуже смачний «пляцок», як його називають по-галицьки, і відволікала його увагу від моїх гріхів щедрими порціями цього делікатесу, та ще й покритого свіжою збитою сметанкою. Шевельов ласував і тільки нагадував мені, що маневр вдалий, але книжку треба закінчувати.

До речі, саме збірник листування «вісниківців», який таки вийшов 1992 року як друга частина третього тому в серії УВАН «Джерела до новітньої історії України» під заголовком «Матеріали до історії літератури і громадської думки. Листування з американських архівів. 1857–1933», став, мабуть, найзначущим для мене у моїй уже більш-менш науковій співпраці з Юрієм Шевельовим. Не знаю, чи він вирішив доручити мені редагування цього тому, оскільки усвідомлював мій не найкращий психічний стан після мого прощання із «Сучасністю» і «Прологом» і придумав дати мені якесь завдання «за фахом», чи просто тому, що я була вільна, а матеріал потребував опрацювання. Хочеться вірити, що перший варіант був вирішальним, але складність особистості Шевельова саме в тому, що недомовлення залишає все відкритим для інтерпретацій. Хоч яка була його мотивація, цією роботою він дав змогу розширити мої знання далеко поза межі моєї спеціалізації і вивчити хоч один, але доволі важливий, період «інтелектуальної історії» України. Під час наших частих розмов на тему цього листування Шевельов ніколи не нав'язував мені своєї думки чи тлумачення подій, але був готовий поради, надати потрібну інформацію, а головне – бути, так би мовити, «резонатором» моїх роздумів над різними темами, які переплітаються в листах видатних представників і творців літературної та суспільної думки 1920–1930-х років.

Тут хочеться згадати ще одну деталь. Шевельов не був високої думки про американську освіту. Він був переконаний (мабуть, із власного професорського досвіду), що американські університети випускають спеціалістів вузького профілю, котрим, як правило, бракує широкого культурного контексту. Я з ним якоюсь мірою погоджувалася, але доводила, що канадська вища освіта (бодай 1960-х років) твердо базувалася на британських зразках і суттєво відрізнялася від американської. Переконати його не вдавалося. Тому, мабуть, найбільшим компліментом для мене вже після закінчення цієї збірки листів була така вельми шевельовівська репліка: «Пані Марто, ви таки мали рацію, коли наполягали, що канадська освіта краща за американську».

Серед багатства спогадів про Юрія Шевельова для мене, мабуть, найсильніше вирізняється зворушливий момент, пов'язаний із музикою. Думаю, всім відомо, що Шевельов залюбки відвідував концерти, особливо оперу, і не тільки в Нью-Йорку чи під час поїздок до Європи, а й у різних містах Америки. Прочитавши про постановку невідомої йому опери, він міг на два-три дні виїхати до Атланти в штаті Джорджія або кудись до Техасу, де заодно відвідував музеї та оглядав нову архітектуру. Після однієї такої поїздки він зателефонував мені й сповістив, що вперше почув Шубертів посмертний квінтет до мажор для двох віолончелей і що на нього цей твір справив таке враження, що він вирішив купити його в записі. Професор відвідав багато крамниць, де колись продавали грамофонні платівки, але йому вдалося знайти цей твір лише на компакт-диску. Отже, він розпитував мене, на якій апаратурі його слухати, як її купити і як нею користуватися. Я зізналася йому, що сама ще не маю такого апарату,

Павло Паламарчук/Гал-інфо

Інформаційна дошка Юрію Шевельову на фасаді будинку на №14 на вул.Конопницької у Львові, в якому протягом 1943–1944 років проживав Юрій Шевельов. Встановлена до 105-річчя з дня народження. Джерело: Історична правда

та, але розвідаю серед знайомих. Уже не пригадую, чому мій вибір упав на Ореста Гоґа Слупчинського, який, хоч і з трепетом перед таким видатним науковцем, як «Професор Шевельов», сконтактувався з ним і допоміг купити й установити систему. Не знаю, чи в подяку мені за допомогу, чи тому, що не хотів слухати Шуберта сам, Шевельов запросив мене до себе прослухати цей квінтет разом.

Ми майже годину слухали Шуберта. Коли концерт закінчився, у Шевельова на очах були сльози. І в мене також – викликані і самою музикою, з її своєрідним духом *temento mori*, і сильним враженням, що цей твір чомусь нагадував Шевельову його пройдений життєвий шлях і невблаганний перехід ближче до кінцевого етапу, коли людина чітко усвідомлює, що того, чого не було, вже ніколи й не буде. Але ми про це не говорили. Обмежилися фразами про те, що твір чудовий, і швидко перейшли на цілком безпечні теми.

Для мене година, проведена із Шевельовим та Шубертом, глибше відкрила душевний світ професора, ніж сотні розмов та його спогадів про різні життєві випадки. Чи він мав свідоме бажання настільки відкрити себе мені, чи просто так сталося завдяки Шубертові, не знаю. Але відтоді слухання цього квінтету або просто згадка про нього асоціюється в мене із втратою когось дуже мені близького і майже рідного.

Натомість, згадка про мої походеньки із Юрієм Шевельовим до театру наводить на думку зовсім кумедний спогад. Любитель театрального мистецтва, він ходив до театру часто, навіть на такі спектаклі, як, скажімо, «Ле Мізерабль», що його, пригадую, рекомендував мені подивитися. Бувало так, що Шевельов пропонував разом піти на якусь виставу, але з різних причин нам це не вдавалося. Аж якось професор зателефонував мені й повідомив, що йде п'єса німецького драматурга Фасбіндера, в Америці найбільше знаного як кінорежисер досить провокативних і часто довгих творів, як-от «Берлін. Александерпляц». Цього разу ставили його власну, маловідому п'єсу десь на самій долинці міста, в одному з театрів Офф-Офф-Бродвей. Шевельов не хотів їхати в цей район сам і дуже вмовляв мене скласти йому товариство. Я погодилася, хоч Фасбіндер зовсім мені не подобався своєю німецькою надуманою значущістю. Ми зустрілися в якійсь піцерії неподалік театру, де Шевельов повідомив, що замовив нам два місця

George Y. Shevelov

в першому ряду. На мою репліку, що в таких театрах рідко буває більше ніж два ряди, він нагадав мені, що трохи недочуває, а до того ж не хоче, щоб якась дама в капелюсі заслоняла йому сцену. Про які капелюхи могло йти в такому театрі, я промовчала.

Наші місця виявилися таки найкращими: у самій середині першого ряду (до речі, як я й здогадувалася,

рядів було тільки два) нарівні зі сценою – тобто площею, не відведеною для крісел. Дійство почалося, а через кілька хвилин усі актори вже були роздягнуті догола і грали любовні сцени, скажімо так, у різних комбінаціях. Усе це відбувалося майже у нас на колінах. Під час короткої перерви, коли ми вийшли попиту лимонаду, ми уважно розглядали публіку і про п'єсу не говорили. Шевельов лише запитав мене, чи залишатися нам на другу і останню дію, бо, на його думку, може, й варто додивитися до кінця. Я погодилася, і ми далі уважно стежили за безконечними пермутаціями інтимних стосунків у вельми інтимній обстановці. Переконана, що п'єса мала якусь фабулу, але мені нічого не запам'яталося. Тільки пригадую, що, коли ми вже поверталися підземкою на наш рідний Верхній Вест-Сайд, дійшли висновку, що п'єса була «цікава», хоч не така, якої сподівався Шевельов від Фасбіндера. Я промовчала, що також ніколи не сподівалася бути в його товаристві на такому авангардному дійстві.

У спогаді про Юрія Шевельова важко оминати нашу поїздку до Китаю 1979 року. Ранньої весни того року до «Прологу» звернувся один громадський діяч із Торонта, який мав торговельні і політичні зв'язки з китайцями. Як з'ясувалося вже під час нашого побуту в Китаї, вся поїздка була розрахована на малу групу українських науковців і громадських діячів (а передовсім на Шевельова) у зв'язку з тим, що китайці начебто були зацікавлені в тому, щоб відкрити відділ української мови в одному зі своїх університетів. Це був час, коли Китай уже порвав свої братні стосунки з Радянським Союзом, або, як його нам у Китаї називали наші екскурсоводи, «північним ведмедем», і робив перші спроби розігравати так зване «питання національностей» у СРСР у власних інтересах. У контексті таких міркувань виникла ідея запросити Шевельова поїхати в складі однієї з перших туристичних груп із США до Китаю, що було можливо після того, як президент Ніксон на початку 1979 року встановив дипломатичні відносини з Китаєм. Від кого йшла ініціатива щодо Шевельова, – чи від китайців, чи від українського діяча, – мені невідомо. Не знаю, наскільки Шевельов орієнтувався у всій ситуації. Він їхав за власні кошти як турист. Але йому було відомо про начебто заплановану з ним зустріч когось із китайських урядовців, однак вона не відбулася.

План зорганізувати групу «на належному рівні» не вдався, і організатор зібрав групу з восьми осіб, із яких єдиним науковцем був Шевельов, а решта були звичайні туристи, яким вдалося довідатися про поїздку або по знайомству, або, принагідно, через аґентство. Серед нас

навіть був супутник, який не надто усвідомлював, у яку країну потрапив, бо декілька разів запитував, коли ми переїздили поїздом з одного міста до іншого: «А коли ми нарешті побачимо гору Фуджі?».

Різношерсте товариство пішло мені й моєму чоловікові на користь, бо з деякими учасниками групи Шевельов узагалі не мав нічого спільного, а були й ті, хто явно його дратував. Тож наша «трійця» трималася разом, і за кожної нагоди, коли виникала можливість на короткий час відлучитися від групи, ми так і робили, покладаючись на дуже елементарне знання китайської мови, яке мав мій чоловік, і його цілком пристойне вміння прочитати написи й назви вулиць, тоді ще писані винятково китайськими ідеограмами, які часто мали те саме значення, що й японські.

Про нашу поїздку до Китаю, яка тривала три тижні, можна написати окремих розлогіх спогадів. Я обмежусь декількома епізодами, які розкривають багатогранність Юрія Шевельова як людини, його невпинне бажання пізнати інші світи й культури, сліди його невиліковного страху, залишені в спадок із підрадянського минулого, його почуття гумору і навіть певний еґоїзм.

Шевельов приїхав до Китаю зі славетним, хоч і дещо застарілим, довідником Наґеля, і просив наших екскурсоводів показати нам найцікавіші пам'ятки. Деякі з них було включено в нашу офіційну програму, але були й такі, яких без наполегливих прохань ми не побачили б. Бо, крім історії та мистецтва, нас також годували дитячими садками, театральними спектаклями відомої китайської акробатики і потьомкінськими колгоспами. Коли не вдавалося ввести якийсь об'єкт у заплановану програму, Шевельов домовлявся з моїм чоловіком (я не завжди приєднувалася до них), і вони вирушали рано-вранці, ще перед сніданком, у мандри чужим містом. Це часто викликало занепокоєння наших аж надто дисциплінованих, хоч і ввічливих, екскурсоводів, коли їхні підопічні не з'являлися вчасно на сніданок.

У місті Ганґчау, де нашу малу групу розмістили у шикарній віллі для поважних іноземних гостей, у когось із нашої групи виникла пропозиція запросити екскурсоводів на вечерю в подяку за їхню уважність до нас. Як правило, вони не сідали з нами за стіл, а їли скромну миску рису із персоналом. Натомість наші столи вгиналися від безлічі страв. Організацією вечері, яка перетворилася в справжній бенкет, зайнялася «Люзінґша» – китайський відповідник радянського «Інтуриста». Але господарями вечора були ми.

Китайці, не менш гостинні за українців, вирішили віддячити за цей несподіваний жест і під час нашого перебування в Пекіні, вже наприкінці туру Китаєм, офіційно запросили нас на бенкет у ресторані не для туристів, де нам обіцяли славетну пекінську качку.

Нас везли автобусиком якимись бічними дорогами, і часом здавалося, що ми на околиці міста. Шевельов нервово дивився у вікно і час від часу запитував мене, чи я певна, що нас везуть у ресторан, а не в якийсь перевиховний табір. Спершу не розуміючи, що він нервується, я підсилювала його занепокоєння згадками про всі наші гріхи і можливі наслідки. Але Шевельов зізнався, що як людина з колишнім радянським досвідом він хоч і розуміє нерациональність своїх побоювань, таки не може їх подолати. Ця тривога ще більше посилилася, коли ми нарешті підїхали до понурої двоповерхової будівлі без вивісок. Зізнаюся, що його почуття тривоги почало передаватися і мені. Але ми ввійшли до будинку, піднялися вузькими темними сходами на другий поверх і побачили елегантне приміщення із застеленими столами, хоч інших гостей там не було. І нарешті Шевельов повірив, що ми справді будемо бенкетувати, а не проходити перевиховання. Як нам пояснили пізніше, це був шикарний ресторан для висо-

ких партійців, із вишуканою кухнею, і аж ніяк не для звичайних китайців. Цей момент справжнього страху Юрій Шевельов пізніше згадував мені досить часто як приклад того, що важко викорінити з радянської людини те, чого навчили роки життя за Сталіна. Для мене це було наочне відкриття того, як система може скалічити навіть найраціональнішу людину, – і то на все життя.

Наші групові прогулянки китайськими містами давали Шевельову багато можливостей для вияву його своєрідного сухого гумору. Скажімо, у літньому палаці китайських імператорів над прекрасним озером неподалік Пекіна нас повели до славетного мармурового човна, що його остання імператриця побудувала за гроші, призначені на розбудову китайського флоту. Одна наша супутниця, мабуть, не побачивши, що човен зроблено з мармуру і що він становить частину мармурової тераси, прийшла до Шевельова з проханням, щоб він скористався своїм авторитетом у екскурсоводів і переконав їх, щоб нас покатали тим човном по озеру. Нічого не пояснюючи їй, Шевельов розвів руками і сказав, що йому вже відповіли на його прохання в цій справі, що це неможливо, бо човен нещодавно вийшов із ладу. А на запитання тієї ж супутниці, що це за такий птах, «фенікс», він без найменшої паузи пояснив, що це порода індики.

Мушу додати, що ця дама таки звела порахунки із Шевельовим, коли згодом нас повезли в антикварний квартал Пекіна, де ми всі, крім професора, хотіли купити декілька сувенірів. Він обурено протестував проти марнування часу і досить різко закидав нам типові американські звички скуповувати всякі «цяцьки» по світу на згадку про подорожі. До речі, саме в тих крамницях (на відміну від українських «Каштанів» радянських часів) не було «цяцьок», а були цілком пристойні напівантикварні вироби з емалі, традиційні зразки китайського образотворчого мистецтва, шовки тощо. У відсіч на досить еґотичний підхід Шевельова до бажань решти членів нашої групи ця супутниця влаштувала йому величезний скандал. Мушу зізнатися, що коли він сприкрено почав скаржитися мені на даму, я стала на її бік.

Шевельов не погодився зі мною, але скоро забув про мою «зраду», бо одразу після повернення до Нью-Йорка почав намовляти мене й мого чоловіка виїхати з ним уже наступного року знову до Китаю. Я висловила сумнів, чи ми зможемо поїхати, але не заперечила такої можливості категорично. І Шевельов чекав до весни наступного року на наше рішення, поки стало запізно організувати поїздку на літо. Зате він поїхав до Китаю вже наступного року з Оксаною Соловей, а нам привіз невеличкий комплект фотографій, яких він, як правило, не робив, – щоб показати, що ми втратили.

Юрій Шевельов був складною особистістю. Він жив таким самим земним життям, як і люди далеко не його

▲
Прізвище Шевельова на меморіальній дошці на вшанування трьох відомих письменників, які творили в Харкові. Її було встановлено 26.03.2016 року на будинку Харківської обласної організації Національної Спілки письменників України.
Джерело: kharkiv-nsru.org.ua; Історична правда

наукового та інтелектуального масштабу. Мав свої зацікавлення, клопоти, приємності, жалі, уподобання, навіть певну дозу самолюбства, але ніколи не ставав у позу людини, відірваної від життя. Професор не був кабінетним ученим, хоча багато хто уявляв його таким. Юрій Шевельов активно включався в життя – наукове, літературне, мистецьке та суспільне. Це очевидно з його спогадів під характерно шевельовівським іронічним заголовком «Я – мене – мені... (і довкруги)», і це знають усі, хто був добре з ним знайомий.

Та водночас Шевельов зберігав своєрідну дистанцію – почасти, думаю, через вроджене почуття самодостатності, а почасти й тому, що не хотів наражати себе на глупоту, а часом і хамство сторонніх людей. Окрім того, він любив трохи гратися з людьми: мовляв, уявляйте мене, яким хочете. А від вашого уявлення в мене складається і моє уявлення про вас.

Як мені нещодавно нагадала Оксана Радиш, Шевельов свого часу написав, що «одна з насолод мистецтва зашифрування, щоби бути розшифрованим, недомовлення, щоби бути інтерпретованим». Замініть слово «мистецтво» на «життя» – таким, дещо зміненим, мабуть, міг би бути девіз самого Юрія Шевельова.

[Критика, 2020, ч. 1–2, с. 24–31];
Марта Скорупська,
«Збруч»

Шановні читачі, увага! У цьогорічному 08 випуску нашої газети на 16 сторінці закралася прикра помилка у написанні прізвища **отця Мирона Мольчка** (написано – Боєчка).

Всім нашим читачам, і особисто отцю Мирону приносимо слова вибачення.

Редакція «ХГ»